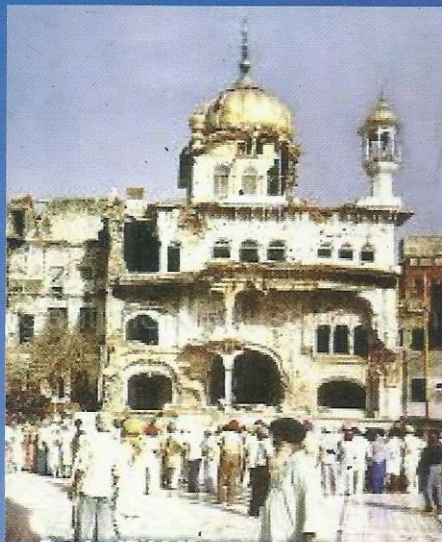

ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਕਤਲੇਆਮ

ਸੰਪਾਦਕ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ

ਸਮਰਪਿਤ

ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਵੀਰਾਂ, ਭੈਣਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਦਰਿਦਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਮ ਏ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੀ ਗਏ ਅਤੇ ਵੀਰਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਅਫਸੋਸ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਰਖਵਾਲਿਆਂ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਉਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਨਸੰਘੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਢਾਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਨਵਾਦ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਦਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਮਰਦਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ ਪੰਨਵਾਦ।

ਪੁਸਤਕ

ਕਤਲੇਆਮ

ਸੰਪਾਦਕ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ

ਮੋਬਾ: 98722-36848

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਅਮਰਗੜ੍ਹ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ,

ਪਿੰਡ ਅਮਰਗੜ੍ਹ, ਡਾਕ: ਤੇ ਤਹਿ: ਖਮਾਣੋਂ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ- 141127 (ਪੰਜਾਬ)

ਕੰਪਿਊਟਰ ਟਾਈਪ ਸੈਟਿੰਗ

ਐਨ. ਟੈਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੈਂਟਰ, ਸਮਰਾਲਾ

ਫੋਨ : 01628-506722, 98558-82722

ਭੇਟਾ

100/- ਰੁਪਏ

Printed & Bound at:

Aarna Printing Solutions, Patiala

Ph. 9914840666

1. ਇਹ ਮਾਨੀਓਰ ਕਰੀਬ ਹੀ ਜਾਨੇਗੀ ਰਕਾ/ਕਰਕੀ/ਲਿਖਿਤ ਯਾਤਰਾ...	05 ✓
2. ਜੈਤੀ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ / ਲਿਖਿਤ ਯਾਤਰਾ...	10
3. ਬਰਕਿਸ਼ ਮਤੀ...	12
4. ਕਿਰਕੁ ਤਕਾ/ਲਿਖਿਤ ਯਾਤਰਾ (ਜਿਥੇ)...	14
5. ਮਤਰੇ ਹੀ ਪੀਣੀ / ਰੁਖਰੇ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ...	16
6. ਮਾਠ-ਮੀਨ-ਮੀਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ (ਮਿਥੋਕੀ/ਸਰੂਪ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ)...	18
7. ਮੁਖਤਾਰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਹੀ ਰਕਾ (ਇਤਿਹਾਸ)...	24
8. ਕੈਰੇਪੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਲਿਖਿਤ... ਇਹ ਸਾਂਝੇ ਰੁਖਰੇ/ਸਰੂਪ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ...	29
9. ਕੀ ਲਿਖਿਤ ਮਤਰੇ ਤੇ ਕਰਕੇ...	33
10. ਲਿਖਿਤ ਕੀ ਰੀਝਾ ਮੀਨ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ/ਸਰੂਪ...	37
11. ਲਿਖਿਤ ਦਾ ਰਹਿਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ/ਸਰੂਪ...	40
12. ਮਾਠ-ਮੀਨ-ਮੀਨ-ਲਿਖਿਤੀ ਕਰਕੇ...	42
13. ਮੁਕਤੀ ਮੁਕਤੀ ਲਿਖਿਤੀ...	44
14. ਰਾਜਾਦਾਰੀ ਮਾਠ-ਮੀਨ-ਮੀਨ ਹੀ ਲਿਖਿਤੀ...	45
15. ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾਦਾਰੀ/ਲਿਖਿਤੀ ਦੇ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਤ...	47
16. <u>ਕੀ ਰਾਜਾ ਨਾ ਪਿਛੇ ਉਤੇ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ</u> ...	51
17. ਕੀ ਲਿਖਿਤੀ ਕੀ ਦੇਸ਼/ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਤ...	65
18. ਇਹ ਲਿਖਿਤ ਲਿਖਿਤ ਪੁਰਾਣ ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ...	68
19. ਕਰਕੇ ਦਾ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	71
20. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ (ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ)...	72
21. ਕਰਕੇ 84, ਕਰਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮੁਕਤੀ ਮੁਕਤੀ ਮੁਕਤੀ...	79
22. ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ 84 ਦੇ ਪਿਛੇ ਕੀ/ਕਰਕੇ...	83
23. 1984 ਦੇ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	87
24. ਕਰਕੇ 84 ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	91
25. PVL ਲਿਖਿਤ: ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	97
26. ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਤ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	104
27. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ/ਕਰਕੇ...	112
28. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	118
29. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	122
30. ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	125
31. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	129
32. ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	131
33. ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	135
34. ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	138
35. ਮੁਕਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ ਕਰਕੇ...	143

ਇੱਕ ਅਣਖੀਲੇ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਕਥਾ

—ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਅਣਖੀਲੇ ਜਰਨੈਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਰੱਖੇਗਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਚੇਤ ਭੈਅ ਘਰ ਕਰੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਭੈਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮੁਗਲ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਹਸਤੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਚੇਤ ਭੈਅ ਦਿੱਲੀ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੋਮਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤਾਂ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਕਰਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ, ਸਿੱਖਿਅਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅਥਵਾ ਸੰਗਠਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ। ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਨਾ ਬਣਨ ਦੇਣਾ ਇਸੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਭੱਜ ਉਠਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਕੌਡੀਆਂ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਸੰਨ 1965 ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਿੰਦੂ ਅਫਸਰ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਨਾ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਏਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਇਨ ਚੀਫ਼ ਬਣਨ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਰਲ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਹੋਰ ਕਈ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਤਾਂ ਦੇਵੇਗਾ ਹੀ ਕਿ ਇਸ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਕੂਮਤੀ ਨੀਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਡੱਟਵਾਂ ਸਟੈਂਡ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ

ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਰਨੈਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜੋ ਮਾਰਗ ਆਦਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਏ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਹੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਕਰਨੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਗਈ ਮਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੇਗੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਗਈ ਸਪਿਰਿਟ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣੇਗੀ।

ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ 1920 ਦੇ ਲਗਪਗ ਪਿੰਡ ਖਿਲਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੇਰਦਿਲ ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਕੰਠ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਆਪ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚਲੇ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਇੱਕ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਾਰਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ। ਬੀ. ਏ. ਫਸਟ ਈਅਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਆਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ।

ਫੌਜੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਆਪ ਦੇ ਸਿਰੜ ਦੀ ਇੱਕ ਔਖੀ ਪਰਖ ਸੀ। ਇਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਤੀਰੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਲ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਰੋਂ ਫੌਜ ਲੰਘਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਗਏ ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰੜ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਅਖੀਰ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਏ।

ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਕਈ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਸੰਨ 1965 ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਵੀਰਤਾ ਦੇ ਜ਼ੋਹਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਅਹਿਮ ਇਲਾਕੇ ਮੱਲ ਲਏ, ਪਰ ਇਸ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ। ਸੰਨ 1965 ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਆਪ ਅੰਦਰ ਹਾਕਮਾਂ

ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰੋਸ ਜਾਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਾਕਮਾਂ ਲਈ ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਕੇਵਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਸਿਆਸੀ ਹੌਲੀ ਖੇਡਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਤਰ ਸਾਧਨ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਮੁਕਤੀ ਬਾਹਿਨੀ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਜਿਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ 92 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਆਪ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਸ਼ਾਹ ਬੇਗ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਸਰਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੇ 92 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਜ਼ੀਬ ਉਲ ਰਹਿਮਾਨ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫ਼ੇ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਿਰਪਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਸਗੋਂ ਸਾਰਾ ਸਿਹਰਾ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅਫਸਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਵੈਸ਼ਪੂਰਨ ਰਵੱਈਆਂ ਤਾੜ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਨੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਹਿ ਦੇਣ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਨ ਆਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਜਾ ਵੀ ਪੁੱਜੇ ਹੋਣ। ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਝੂਠੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਕੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਸਸਪੈਂਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੂਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਕੂਮਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਫਿਰ ਬਹਾਲੀ ਦੇ ਆਰਡਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ 'ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ।' ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੈਂਦਾ ਹੋਈ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਪ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਮਹਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੇਨਾਂ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਜੜਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਮ੍ਰਿਗਾਵਲੀ ਰੂਪੀ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਹੋਰ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮਿੱਠੀਆਂ ਮੁਸਕਰਾਹਟਾਂ ਹੇਠ ਜ਼ਹਿਰ ਲੁਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਗੁਣ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਨ ਲਈ ਉਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪੜ ਵੇਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰਲਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜਹਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਗੱਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਘਿਨਾਉਣਾ ਸਾਕਾ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਗਈ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁੱਟੇ ਇਹ ਅਣਖੀਲੇ ਜਰਨੈਲ, ਹਕੂਮਤੀ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ “ਅਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ..... ਜਾਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਵੇ...। ਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ‘ਜੇਕਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਿਆਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਈਏ? ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਉਸ ਮੌਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲੇ।

ਅਖੀਰ ਉਸ ਕਹਿਰੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਪੁੱਜਾ। ਅਖੀਰ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢ ਦੇਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੂਨ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਕਲ ਜਾਓ ..... ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ .....।

ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅੰਦਰਲੀ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਆਏ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਰਣਜੀਤ ਦਿਆਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ, ਪਰ

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਮਾਣ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਰਨੈਲ (ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਬਣਾਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਟੋਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਜਰਨੈਲ (ਰਣਜੀਤ ਦਿਆਲ) ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਾਂਗ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਤੋਪਾਂ ਟੈਕਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਜੁਲਮ ਜ਼ਬਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿਦਕ ਸਬਰ ਪਰਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਦਕ ਸਬਰ ਦਾ ਲੋਹਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੋਰਚੇਬੰਦੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਅਜੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਚੱਲੀ ਪਹਿਲੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਹਾਰਿਆ ਤੇ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੰਗ ਅਜੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ “ਖੁਵਾਰ ਹੋਇ ਸਭ ਮਿਲੈਗੇ” ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਏ ਬਿਨਾਂ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਚੈਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇਗਾ।

ਖੈਰ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਸ ਅਹਿਮ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜਰਨੈਲੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨਵਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਡਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਨਮਾਨ ਦੇ, ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚਲੀ ਉਸ ਅਮਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪੈਰ ਪੈਰ 'ਤੇ ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ ਲਈ ਜੂਝਣ ਦੇ ਕਈ ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਗਿਆ।

ਖ਼ਾਲਸਾ ਖੰਡੇਧਾਰ 2002

ਅਣਖ

ਫੜਕੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਜਦੋਂ ਗਜ਼ਨੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ,
ਮੰਡੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਮੁਗਲ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੀ।
ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸੀ ਦਫ਼ਨ ਹੋਈ,
ਅਣਖ ਇਹਨਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ।

ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਜੋਗਾ

ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੇ ਜੋਗੇ ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਆਠ ਆਨੇ ਮੇਂ.....

ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਉਗੇ, ਬਈ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੀ ਸੈਅ ਹੈ। ਇਹ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੈ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਜਿਹੜਾ 1965 ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਜੋਗਾ, ਡਾਇਰੀ ਤੇ ਬਰੀਫਕੇਸ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਕ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲੁਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਐਨਾ ਜਿਆਦਾ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਨ ਗਏ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਾਦ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਠਕ ਨਾਂ ਦਾ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਵੀ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ (ਪਾਠਕ ਨੂੰ) ਪੁੱਛਿਆ ਤੇਰੇ ਸੈਨਿਕ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, ਉਹ ਲੜਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਵਾਈ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੈਨਿਕ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। 4000 ਸੈਨਿਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 40 ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਮੀਡੀਅਮ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੱਜ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ (ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ) ਆਪਣਾ ਬੈਜ਼ ਤੇ ਟੋਪੀ ਲਾਹ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਜੋਗਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਾਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਡਾਇਰੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ “ਇਨ ਦਾ ਲਾਈਟ ਆਫ਼ ਬਿਊਟੀ ਏਸ ਲਜਰ ਰਿਮੇਂਬਰਜ਼” ਵਿੱਚ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਰਹੱਸਮਈ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜਨਰਲ ਜੇ. ਐਨ. ਚੌਧਰੀ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 10, 14 ਅਤੇ 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲਾ ਸਥਿਤ ਯੁੱਧ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ 100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਜਦ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੱਕ ਮੋਰਚੇ ਦੇਖਣ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਟਾਲਾ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦ ਯੁੱਧ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ 23 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਇਫੋਗਿਲ ਕੈਨਾਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਾਉਣ ਲਈ ਝੱਟ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਜੇ. ਐਨ. ਚੌਧਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਖੇਮਕਰਨ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਜੇ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਦ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਚੌਧਰੀ ਮੁਕਰ ਗਿਆ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਤਕਰਾਰ ਵੀ ਹੋਈ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਪ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਲੜਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਧੱਕਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ। ਲੜਾਈ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਗਿਆ। ਜਦ ਕਿ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀ ਸੀ ? ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀਆਂ ਟਾਹਰਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਪਿੱਠ ਦਿਖਾ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਭੱਜੇ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ 100 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਆਪਣੇ ਹੈੱਡਕੁਆਟਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਿਆ। ਜਨਰਲ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬੈਨਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, “ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਜੋਗੇ ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਆਠ ਆਨੇ ਮੇਂ” ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਸ ਜੋਗੇ ਤੋਂ 10,000/ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੌਣ ਸੀ। ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਹ ਜਰਨੈਲ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਫੌਜ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਲੜਿਆ ਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਕੇ ਬਾਗੀ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਲੀਲ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਕੌਣ ਠੀਕ ਸੀ ਤੇ ਕੌਣ ਗਲਤ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਕੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਨਾ ਤੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਦੇ “ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ” ਨਹੀਂ ਬਣੇ।

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ
ਅਕਤੂਬਰ 2000 ਈਸਵੀ

ਬਦਕਿਸਮਤੀ

- ਐਸ.ਐਸ.ਕਲੇਰ

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਉਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਿੰਦੁਤਵ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਆਪਣੇ ਭਿਆਨਕ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਰ ਪਹਾੜੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਵਾ ਦੇਣਾ ਆਦਿਕ।

ਈਸਵੀ ਸੰਨ (1740) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1845 ਈ: ਤੱਕ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਚੰਡਾਲ ਚੌਕੜੀ ਧਿਆਨ ਚੰਦ ਡੋਗਰਾ, ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਡੋਗਰਾ, ਲਾਲ ਚੰਦ ਡੋਗਰਾ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਰਾਮ ਡੋਗਰੇ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਾਤਮਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾਸ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਜਿਉਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਬੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਕੇ ਭੁੰਨ ਦੇਣਾ ਆਦਿਕ।

ਫਿਰ ਜੂਨ 1984 ਈ: ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੰਨ ਤੋੜ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੇ ਪੱਤੀ, ਮਾਸੂਮ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ, ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਦਰਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹੱਦ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 16 ਤੋਂ 35 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾਕੇ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਆਦਿਕ।

ਨਵੰਬਰ 1984 ਈ: ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ, ਬੁਖਾਰੋ, ਇੰਦੌਰ, ਕਾਹਨਪੁਰ, ਲਖਨਊ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਭੂਕ, ਲੁੱਟ ਘਸ਼ੁੱਟ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘੋਰ ਕਤਲੇਆਮ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੁਤਵ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਿਆਨਕ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਪੋਲ ਵੀ ਖੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸੰਨ 2002 ਈ: ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੂਰਤ, ਬਡੌਦਾ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਆਦਿਕ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਬੁਰਛਾ ਗਰਦੀ ਦੇ ਕਰੂਪ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸੀ ਕਤਲੇਆਮ, ਗ੍ਰਭਵਤੀ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਤਿਸ਼ੂਲ ਮਾਰਨੇ, ਮੁਸਲਿਮ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸਮੂਹਿਕ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਫਿਰ ਪਿਛੋਂ ਪਟਰੋਲ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦੇਣੀ ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮਿਟਾ ਦੀਆਂ ਹੋ ਸਬੂਤ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਸ਼ੂਲ ਨਾਲ ਵਿੰਨ ਦੇਣਾ ਆਦਿਕ ਵਰਗੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬੁਰਛਾ ਗਰਦ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਫਿਰ ਈਸਵੀ ਸੰਨ 2008 ਵਿੱਚ ਉੜੀਸਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈਆਂ ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲੇ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਘਸ਼ੂਟ, ਸਾੜ ਫੂਕ, ਈਸਾਈ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰ ਜਨਾਹ, ਜਿੰਦੇ ਜਲਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਚਰਚਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ, ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਕਮੀਨੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੰਦੇੜ ਤੇ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੋਦਾਸਾ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਖਤਰਨਾਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ, ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨਲ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਪ੍ਰੋਹਿਤ, ਮੇਜਰ ਰਮੇਸ਼ ਉਪਾਧਿਆਇ ਅਭਿਨਯ ਭਾਰਤ, ਸਾਧਣੀ ਪ੍ਰਗਿਆ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਸਵੰਤ ਟੰਡੇਲ, ਦਯਾਨੰਦ ਪਾਂਡੇ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਦਹਾਵੜੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ, ਸਵਾਮੀ ਅਗਨੀਵੇਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ 6 ਨਵੰਬਰ 2008 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਬਿਆਨ ਜੋ ਕਿ 7 ਨਵੰਬਰ 2008 ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਉਪਰ ਛਪਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੋਦਾਸਾ ਵਿਖੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਹੈ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਬੁਰਛਾ ਗਰਦ ਰਾਕਸ਼ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵੱਲ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਰਾਕਸ਼ ਦੇ ਦੰਦ ਭੰਨਕੇ ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਫਿਰਕੂ ਹਵਾ

(ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਿਊਰੋ)

ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਸਹੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਉਸਦੀ ਵਚਨ ਵੱਧਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੀਬਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਕਰੇ। ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਵਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸਕਣ। ਤਾਕਤ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਚਾਹਤ ਤਹਿਤ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੌਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਵੰਡ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਨੂੰ ਉਕਸਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਕਤਲੇ ਗਾਰਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਤੱਕ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇ-ਕਿਰਕ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਤਬਾਹੀ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਕੋਝੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਸੋਇਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਈ ਜਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ (ਕੇਸ ਵਧਾਕੇ ਹਿੰਦੂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਨਕਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿੱਖ) ਬਹੁਤ ਹੀ ਜੁਝਾਰੂ ਹੋ ਉਠੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੂਨ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਕਤਲੇਆਮ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਮੈਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦੇਣ ਵਰਗੀਆਂ ਆਦਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੋਲੇ ਮੁਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਈਸਾਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਉੱਪਰ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕੋਈ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਜਾਂ ਸਥਾਨਿਕ ਦਿਖ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

ਦਲਿਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਕਸਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ
 ਭੜਕਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸਹਿਬ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ
 ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ
 ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਟੋਲੇ ਸੋਇਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਦੇ ਕਈ ਮੱਥੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਟੱਲ
 ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਈ, ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੀਨ ਤੋਗੜੀਆ
 ਅਜਿਹੇ ਮੱਥੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚਲੇ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੇ
 ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹੋਣ ਦੀ
 ਦਾਅਵੇਦਾਰੀ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ
 ਮੱਥੇ ਵਜੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਉਹਨਾਂ
 ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੱਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਆਪਣੇ
 ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।

*****

ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ

- ਐਸ. ਐਸ. ਕਲੇਰ

ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਵੀ ਹੈ ਇਸ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੀਮ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਜੂਨ 1984 ਈ: ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਬਸਤਰ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਲੁੱਟਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ 25 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਫਿਰ ਨਵੰਬਰ 1984 ਈ: ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਬੁਖਾਰੋ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰ ਪਾਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦੇਣੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਘਸੁੱਟ ਅਤੇ ਸਾੜਫੂਕ, ਫਿਰ 2002 ਈ. ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਸੂਰਤ, ਬੜੌਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਏਚਾਰੇ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਕਤਲੇਆਮ, ਗ੍ਰਭਵਤੀ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਤਿਸ਼ੂਲ ਮਾਰਨੇ, ਨਾਬਾਲਗ ਮੁਸਲਿਮ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਿਛੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਜਾਂ ਪੈਟਰੌਲ ਪਾਕੇ ਜਿਊਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦੇਣੀ। ਫਿਰ 2008 ਈ. ਵਿੱਚ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕਰਨਾਟਕਾ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਘਸੁੱਟ, ਸਾੜਫੂਕ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦੇ ਜਲਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੰਘ ਦੀ ਦਰਿਦਰੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਾਗਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਨੀਚਤਾ ਭਰੇ ਮਨਸੂਬੇ ਵੀ ਨੰਗੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੱਤਰਕਾਰ ਡੀ. ਰਾਜਾ ਵੱਲੋਂ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੱਢਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 'ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਾਪ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਕੇਨੈਡਾ ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ 2000 ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛਪਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਉਪਰ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਬਿਰਾਜਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬੋਝਾ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਤਲੇਆਮ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਗੁਜਰਾਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾੜ ਫੂਕ ਤੇ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਜਰੂਰ ਵਾਪਰਨਗੀਆਂ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਹਿੰਦੂ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਸੋਇਮ ਸੇ ਵਕਾਂ ਖਾਕੀ ਨਿੱਕਰ ਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰਾਂ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿਸ਼ੂਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਫੋਟਕ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਭਿਆਨਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਏਕਤਾ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਦੇਣ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਜਨ ਸੰਘੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇੰਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਟੋਲੇ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵੱਧਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਜੋ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋਣਗੇ।

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ

- ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1938 ਵਿੱਚ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਨੇ ਜਰਮਨੀ ਅੰਦਰ ਫਾਸੀਵਾਦ ਦੇ ਉਭਾਰ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੂ ਫਾਸੀਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ:-

ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਰਮਨੀ ਨੇ ਦੇ ਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਮਵਾਦੀ (Semitic ਨਸਲਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ) ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਹਲੂਣ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੌਮੀ ਗੌਰਵ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਡੂੰਘੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇਕਹਿਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਖਰੇਵੇਂ ਮਾਮੂਲੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਡੂੰਘੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਹਿਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਕਤਈ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਤਜਰਬੇ (ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਕਾਉਣ) ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਵਲੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਜਰਮਨੀ ਅੰਦਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਖੋਹ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅੰਦਰ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਵਰਜਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪਾਰਕਾਂ, ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਤੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਛੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੇ ਹਰ ਯਹੂਦੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਡੇਵਿਡ ਦੇ ਤਾਰੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 60 ਲੱਖ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਗੈਸ ਚੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਵਹਿਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਟਲਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹਿੰਦੂ ਚਿੰਤਕ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਹੱਲ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਯੋਗ ਹੱਲ ਗੈਰ

ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਏ ਜੈਡਾ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅੰਦਰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਆਸੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਦੇ ਮਿਆਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਕਾਲਰਾਂ ਦਾ ਬਿੱਕ ਟੈਂਕ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਜੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਲਾਨ ਬਣਾਕੇ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਗੁੱਪਤ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਲਾਨ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅੰਦਰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ, ਲਗਨ, ਸਿਰੜ, ਤਹੱਮਲ, ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਮ (ਹੋਮਵਰਕ) ਪੂਰਾ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਲੰਬੇ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਪਲਾਨ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੋਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਬਣਾਈ, ਆਪਣੇ ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਪ ਕੀਰਤਨੀਏ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦੇਸ਼ੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਪਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟਿਕਟ ਭੇਜਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ। ਹੈਨ ਉਹੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਟਰੇਂਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਕਲੀ ਬਹੁਰੂਪੀਏ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕੰਮ ਅਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੰਜਵਾਂ ਵੇਦ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਗੰਗਾ ਆਖ ਕੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਟਿਲ ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸਦਾ ਅਸਲੀ ਭਾਵ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀਆਂ ਰੱਖਕੇ ਉੱਥੇ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ।

ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਖੋਲੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਆਰ. ਐਸ.

ਐਸ. ਦੇ ਪਲਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਟੱਲੀਆਂ ਖੜਕਣਗੀਆਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਸੰਖ ਵਜਣਗੇ, ਤਿਲਕ ਲੱਗਣਗੇ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਸ ਜਹਿਰੀਲੇ ਨਾਗ ਨੂੰ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਲੱਭੂ ਵੰਡੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਡਲ ਤੋੜਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੀ ਬਦਅਖਲਾਕ ਖਾਕੀ ਨਿੱਕਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਬੀੜੀ ਚਮੇੜੀ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੀ ਖਾਕੀ ਨਿੱਕਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਟੰਗਕੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਜਨਸੰਘੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਵੇਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਠਾਈਆਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬਾ ਵੰਡੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿੱਧੇ ਪਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਜਨੂਨੀ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨੀਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਜਨੂਨੀਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਬੀੜੀਆਂ ਸੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਉਹੀ ਜਨੂਨੀਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨੇ ਫਾੜਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਖਲੋਰੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਹੀ ਫਿਰਕੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਢਾਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਬਾਦਲ ਡੋਗਰੇ ਦੇ ਚਾਚੇ, ਮਾਮੇ, ਤਾਏ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕਾਤਲ ਹਨ।

ਇਹ ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਾਲਮ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜੋ ਖੁੱਲੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਵੱਟ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਇਹ ਉਹੀ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਤਿਸ਼ੂਲਾ ਤੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਟੰਗ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਮੱਚਣ ਪਾ ਕੇ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਮਿਠਆਈਆਂ ਅਤੇ ਛਬੀਲਾਂ ਲਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਦੇਖਣਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਡੀਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋੜਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।

ਜੇ ਸਿੱਖ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਸੀ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਵਿੱਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ, ਜਨਤਾ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ, ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਬਣੀ, ਸਭ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਸਲਕੁਸੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਸਭ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ, ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਜੋੜ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ, ਨਹਿਰੂ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਇੰਦਰਾ, ਡਿਸਾਈ, ਰਾਜੀਵ, ਦੇਵਗੌੜਾ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ, ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਗੁਜਰਾਲ, ਅਟੱਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ। ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾਫੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੰਗਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਵੀ ਲੈਣ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਕੇ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੇਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਕੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ? ਢਾਈ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਾਕੇ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢੁਆਕੇ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਕਰਵਾਕੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਵੈਮਾਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਪੰਥਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜੀਏ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸ਼ੇਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਰਹੀਆਂ ? ਨਾ ਕੋਈ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਬੋਲੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬੋਲਿਆ, ਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬੋਲਿਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਚਿੱਟੇ ਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਸਮਾਜੀ ਬੋਲਿਆ, ਨਾ ਕੋਈ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਦਲ ਹੀ ਬੋਲਿਆ, ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਜਦ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਲੋਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੀਰਤ ਪੱਖੋਂ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਡੋਗਰਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਕੌਲੋਂ ਤਹੱਮਲ ਤੇ ਸਬਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਇੰਜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਲਣੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਵਰਤਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਵਰਗ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੰਦਾ ਵਰਗ। ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਬਣਨ ਲਈ ਉਪਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੌਮ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਣਾ ਪਏਗਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਝਣਾ ਪਏਗਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਇਸ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਚੰਗੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਫਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸੀ. ਸੀ. ਅਲੈਗਜੈਂਡਰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਈਸਾਈ ਹੈ, ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਈਮਾਨਦਾਰ ਨੇਤਾ ਹੈ, ਸਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ ਮੱਥੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਤਿਲਕ ਲੁਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਸੱਚਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਮ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਉਹ ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਈਸਾਈ ਵਾਲੇ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਜਾਂ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦਾ ਏਜੰਟ ਐਲਾਨ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਗਲਣ ਸੜਨ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਏਜੰਟ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੜਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਹੁਰੀਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਦ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਫਰਿਆਦ।

ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿੱਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਖ਼ੁਦਦਾਰੀ ਵਿਖਾਏ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਡਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ

ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਸ਼ੂਲਾਂ ਅਤੇ ਰਾਡਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਭੰਨ ਕੇ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਬਰ ਜਿਨਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਉਦਿਆਂ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਸਲਘਾਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏਗਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਰਤੀ ਅਹੁਦੇ ਜਾਂ ਰੁਤਬੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਰੜੀ ਅੱਖ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬੱਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਨੌਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜਾਸੂਸ ਵਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਣ। ਕਿਸੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪੁਣਛਾਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਜਿਹੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਧੁਤੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਜਾਂ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸੀ ਸੋਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਨਸਾਨੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਫਾਸੀ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਇਹ ਜਹਿਰ ਉਗਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਹਿੰਦੂ ਅਜਿਹੇ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਗ਼ਦਾਰ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਲੇਬਲ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

*****

ਗਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼

- ਡੀ. ਰਾਜਾ (ਦਿੱਲੀ)

ਇਹ ਉਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੀਕਰਿਟ ਤੇ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸਲ ਦੀ ਫਾਇਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਕੋਡ ਨੰਬਰ 411/Ro-3003/RSSCo3 ਤਰੀਖ 21, 2001 ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਸਾਡਾ ਕਰਤਬ ਹੈ ਅੰਗ ਧਰਮ ਵੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਭਿਆਨ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਈਸਾਈਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸੋਇਮ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ। ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

- 1) ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਵਰਣਾ ਦੇ ਮਨ ਮੁੜ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 2) ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 3) ਅਵਰਣਾ ਦੇ ਮਨ ਮੁੜ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।
- 4) ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਰਣਾਂ (ਸਿੱਖ) ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ, ਮਿਆਦ ਸਮਾਪਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਖੌਤੀ ਸੂਦਰਾਂ ਦੇ ਨਵ ਜਨਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਟੀਕੇ ਲਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸੂਦਰਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਦਾਨ ਕੈਂਪ ਲਾਏ ਜਾਣ। ਨਵ ਜਨਮੇ ਅਵਰਣਾ (ਜਿਹੜੇ ਵਰਨ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ) ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਓਮ ਅਤੇ ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦਾ

ਸਹੀ ਉਚਾਰਨ ਸਿਖਾਉਣਾ।

- 5) ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਪੱਛੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਓਮ ਅਤੇ ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਸੰਬੋਧਨ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।
- 6) ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਿਰੋਧੀ) ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 7) ਅਵਰਣਾਂ ਤੋਂ ਪੱਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ, ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ, ਦਵਾਈਆਂ, ਜੂਏਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਲਾਟਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਰੋਹ ਤੇ ਜਗਰਾਤਾਂ ਆਯੋਜਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਨਵੇਂ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਫੰਡ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 8) ਅਵਰਣਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਹ ਵਪਾਰ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਢਾਡੇਵਾਲਾ ਮੌਲਾ (Code Word) ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ।
- 9) ਅਵਰਣਾਂ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਬੇ ਦਕਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਇਮ ਸੇਵਕਾਂ, ਛਾਬੜੀ ਫਰੋਸਾਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਖੁੰਢਾ ਕਰ ਦੇਣ।
- 10) ਅਵਰਣਾਂ, ਪੱਟੀਦਰਜ ਜਾਤਾਂ, ਪੱਟੀਦਰਜ ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੂਦਰਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ।
- 11) ਫਸਾਦਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਵਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਦੋਸਤਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸੂਰਤ ਵਾਲੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
- 12) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀਆਂ ਤੇ ਬੋਧੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦ ਭੜਕਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਸਾਦਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੂਰ ਦਰਾਡੇ

ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸ਼ਰਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਨੀਮ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

- 13) ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੇੜੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮੀਨ ਹੇਠ ਦਬਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਹੈਂਡ ਕੁਆਰਟਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਚਰਚ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਅਤੇ ਸਤੂਪੇ (ਬੋਧੀ) ਪੁਰਾਣੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਬੋਧੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
- 14) ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ, ਈਸਾਈ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਜਿਹਾ ਇਤਿਹਾਸ ਘੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਸਮਰਾਟ ਅਸ਼ੋਕ ਗੈਰ ਬੋਧੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਦਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਸਤਕ ਸੀ।
- 15) ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਰੋਧੀ) ਸਾਹਿਤ, ਦਲਿਤ, ਮੁਸਲਿਮ, ਈਸਾਈ, ਬੋਧੀ ਅਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰ ਪੱਖੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉ ਕਿ ਕਾਲਜ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 16) ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਸਰਬਜਨਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਰੱਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 17) ਆਪਣੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮੱਗਰੀ ਸਟਿੱਕਰ, ਕੈਲਿੰਡਰ, ਪੈਫਲਿਟ ਆਦਿ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਰਮਾਇਣ ਕਥਾ ਅਤੇ ਜਗਰਾਤਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

- 18) ਅਵਰਣਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਭਾਵ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਸਾਧੂਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।
- 19) ਜੈਨੀਆਂ, ਬੋਧੀਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂਕਰਣ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਟਨੇ ਵਾਲੇ ਮਾਡਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਤੇ (Code Word) ਜੈਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।
- 20) ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ, ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ, ਅੰਬੇਦਕਰਵਾਦ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ, ਇਸਲਾਮੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ, ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 21) ਮੰਡਲ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
- 22) ਅਵਰਣਾਂ, ਸੂਦਰਾਂ (ਪੱਛੜੇ ਵਰਗ) ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮੱਤਭੇਦ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ।
- 23) ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।
- 24) ਚਾਣਕੀਆ ਨੀਤੀ ਤੇ ਅਮਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ।
- 25) ਅਵਰਣਾਂ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਗੰਧਰਵ ਨੀਤੀ ਵਾਲੇ ਜਿਣਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੁਵਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਖਾਤਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ।
- 26) ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਰਣਾਂ (ਸਿੱਖਾਂ) ਦੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀ ਖੁਰਾਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਜਹਿਰ ਮਿਲਾਵਟ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਦਲਿਤਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਪੱਛੜੀਆਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਬਜਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ ਤੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੇਚ ਵੰਡ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 27) ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਏ ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਰਦੂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੀਡੀਏ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
- 28) ਦਲਿਤਾਂ, ਪੱਛੜੀਆਂ ਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ

ਈਸਾਈ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਬੇਦਕਰਵਾਦੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ

- 29) ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਤੇ ਯੋਗ ਸਨਮਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ, ਦਲਿਤ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਅੰਬੇਦਕਰਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੁਣਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਗੈਰ ਰਵਾਇਤੀ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ।
- 30) ਵਪਾਰੀਆਂ ਜੌਹਰੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ।
- 31) ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁਝੀਆਂ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ।
- 32) ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਨੀਮ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਹੱਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬਿਤ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਦ ਖੁਰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵਿਸਲਾਂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੋਡ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
- 33) ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸੋਇਮ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ।
- 34) ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ।

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ

*****

ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮੁੱਦਈ ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਵੱਲੋਂ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਅੱਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸਰਕੂਲਰ, ਸਰਕੂਲਰ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ

- ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਯੂ. ਕੇ.

ਯੂ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਰਿਆ ਇੱਕ ਸਰਕੂਲਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਗੀਟਾਇਰ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਖਬਰ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚਲੀ ਜਨਸੰਘੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਕੇ ਭਜਾਉਣ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਡੋਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿਚਲੇ ਉੱਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਸਿੱਖ ਉਤਰਾਂਚਲ ਦੇ ਭੇੜੀਏ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਯੂ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਰਕੂਲਰ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰੈਡਿਟ ਲਖਨਊ ਤੋਂ ਛਪਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਮਿਲਟ੍ਰੀ ਗਜ਼ਟ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਆਪਣੇ 10 ਅਗਸਤ 2001 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਯੂ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਰਕੂਲਰ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਸਰਕੂਲਰ:

ਸਰਕੂਲਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਐਸ.ਟੀ./ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ.32/2001/4140

ਇਹ ਸਰਕੂਲਰ ਮਈ 2001 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਬੀ. ਬੀ. ਬਖਸ਼ੀ, ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਲਖਨਊ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਵੀ ਹਨ। (ਭਾਵ ਯੂ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ.ਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਿਆਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ)। ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਏਜੰਸੀ, ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜੋਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਫੋੜ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ

ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਡ-ਅੱਡ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦੇ ਮਾੜੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਹੈ:-

1. ਹਰ ਥਾਣੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਆਪਣੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚਲੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਸਖਤ ਅੱਖ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਉਰਾ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਰਜਿਸਟਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਿਤ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਜਾਂ ਵੀਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦੀਆਂ ਖਤਰਨਾਕ ਚਾਲਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

2. ਨਵੇਂ ਬਣ ਰਹੇ ਮਦਰੱਸਿਆਂ (ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਕੂਲਾਂ) ਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਤੇ ਅੱਖ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਤੇ ਪੀ. ਸੀ. ਓਜ਼ (ਪਬਲਿਕ ਕਾਲ ਆਫਿਸ) ਜਿੱਥੋਂ ਲੋਕ ਫੋਨ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਦੀ ਵੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਤੇ ਸਰਕੂਲਰ ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਪੀ. ਸੀ. ਓਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਜਿੱਥੋਂ ਪਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਮਾਨੀਟਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ (ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ) ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਆਬਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬੀ ਮਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਅੱਖ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਰਨ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਆਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇ।

3. ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕਿਆਂ (ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ) ਵੱਲੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਘਰਾਂ ਪਲਾਟਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ। ਲੀਜ਼ ਤੇ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

4. ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਦਾਰਹਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੀਟਾਇਰ ਹੋਏ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਫੌਜੀ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਥਲ ਸੈਨਾ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਗੀਟਾਇਰ (ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ) ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ

ਬਿਉਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫੌਜ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਾਂਡ ਲਖਨਊ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹਿਦਾਇਤ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

5. ਹਰ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਛਾਣਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ (ਪਰਸੋਨੀਕਿਊਸ਼ਨ) ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਜਾਵੇ।

6) ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਲਖਨਊ ਤੋਂ ਸਾਰਜਾ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਵਾਈ ਉਡਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ।

7) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ (ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬੰਧੀ ਲਖਨਊ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਰੌਲਾ ਪੈ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਯੂ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਚੋਣਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਜਨਰਲ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਮਤੇ ਗੋਧਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੱਛਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਇੱਛਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ 18 ਮਾਰਚ 2002)

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਭਾਵੇਂ ਜਿਤਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਲਵੇ, ਫਾਸੀਆਂ ਦਾ ਦੌਰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਫਾਸੀਵਾਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਮਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਮਾੜੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਉਠ ਪਏਗਾ, ਇੱਕ ਮਾੜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਗੇ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇੱਕ ਮਾੜੇ ਈਸਾਈ ਨੂੰ ਮਾਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਾੜਾ ਹਿੰਦੂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਫਾਸੀ ਹਿੰਸਕ ਦੀ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮੱਤ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨਸਲਘਾਤ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇ

ਆਮ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਫੌਜ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਯੂ. ਪੀ. ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਗੁੰਡੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਲਿਆ ਵਸਾਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੇ ਨੀਮ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਹੁਣ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ 1000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਜੋ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲੇ ਕੱਛੇ ਵਾਲੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਭਈਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 1900 ਲੁੱਟਮਾਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟਦੇ ਨੇ, ਸੁੱਤੇ ਪਿਆ ਦੇ ਅੰਗ ਪੈਰ ਕੱਟ ਵੱਢ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤੇਜ਼ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਗੁੰਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਧਾਲ ਰਹੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸੱ ਕੁੜੀਆਂ ਉਧਾਲੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਬਲਾਤਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਢਾਣੀ ਦੇ ਕਾਕੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਗੁੰਡੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੁੱਟੇ ਪੁੱਟੇ ਬੇਪਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠਾਂ ਭਈਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਘਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

*****

ਕੀ ਸਿੱਖ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ?

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਇਆ ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਕੇ ਦੋ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਫਰਖਸ਼ੀਅਰ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਉਦੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਆਪ ਹੀ ਮਿਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਤੇ ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਂਦੇ ਮੁਕਾਉਂਦੇ ਆਪ ਮੁੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਲੱਖ ਤੇ ਜੱਸੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ ਬੇਜ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਆਪ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸੀ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦੇ ਲੈਂਦੇ ਆਪ ਫੀਤਾਂ ਫੀਤਾਂ ਹੋ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕਤੀ ਤੇ ਆਰਜੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅੰਨੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜ਼ਰਖਰੀਦ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਕਦੀ ਰਿਬੈਰੋ ਤੇ ਰੇਅ ਨੇ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਜਮੀਰੇ ਤਾਂ ਜਲਾਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਨੀਚ ਹਨ। ਜੱਲਾਦ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਵੱਜੋਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਰਖਰੀਦਾਂ ਤੋਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਖੱਟਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਡੇਗਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮਾਧੋਆਂ ਨੂੰ ਬਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨੋਚਾਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਨਾਮਣਾ ਤਾਂ ਖੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਨਹੀਂ ਡੇਗ ਸਕਦੀ।

ਮੱਤ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਕਿ ਹੁਣ ਸੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਬਾਦਲ ਡੋਗਰੇ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਤੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਫੌਲਾਦੀ ਪੰਜਾ ਜਮਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਪੰਥਕ ਜਜਬਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਬਿਪਤਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਜਰੂਰ ਹੋਣਗੇ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਤੇ ਝੱਖੜ ਝੁੱਲੇ ਹਨ। ਹਰ ਹਨੇਰੀ, ਹਰ

ਤੁਫਾਨ ਅਤੇ ਹਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਬਹਾਦਰ ਕੌਮ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਸਟੀਲ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਚੋਟ ਇਸ ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਤਨਾਂ ਹੀ ਜਿਆਦਾ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੇਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਕਈ ਵੇਰਾਂ ਦੀ ਅਜਮਾਈ ਹੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚਾਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਰ ਸਿੱਖ ਜਿਤਨਾ ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ, ਉਤਨਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਰਨੈਲ। ਹਰ ਨਵੇਂ ਆਏ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਜਰਨੈਲ ਨਾਲੋਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੱਧ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਪੁਲਾਘਾਂ ਪੁੱਟਦਾ ਰਿਹਾ।

ਕਦੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਬੁੱਚੜ ਜਲਾਦ ਕੇ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੇ ਡੀਂਗ ਮਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 150 ਖਾੜਕੂ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਚ 93 ਤੱਕ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਠਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਅੱਜ ਉਹ ਆਪ, ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਖਪਤ ਤੇ ਜਸਪਤ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਜ਼ਕਰੀਆਂ ਖਾਂ ਤੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਆਦਿ ਜਲਾਦ ?

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣ ਵਾਲੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਇੰਦਰਾ ਡੈਣ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅੱਜ? ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤੁਸਾਂ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਜਥੇ ਬਾਣ ਲਾਗਿਯੋ ਤਥੇ ਰੋਸ ਜਾਗਿਯੋ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸੂਰਬੀਰ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫੋਰਸ ਦੇ ਚੀਫ ਜਨਰਲ ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਲੱਕ ਤੋੜ ਦੇਣ ਦੀ ਫੜ੍ਹ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸ਼ੇਰ ਚੀਫ ਜਨਰਲ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਆ ਨਿੱਤਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਪੁਲਸੀਏ ਕੰਬਦੇ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਚੀਫ ਜਨਰਲ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਕੇ ਫੇਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਖੂੰਜੇ ਜਾ ਲੁਕਣ, ਸਿੱਖ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਲੱਭ ਕੇ, ਭਾਜੀ ਮੋੜ ਕੇ ਆਉਣਗੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦਾ ਵੀ

ਹਾਲ ਕੱਲ ਨੂੰ ਇਹੋ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ। ਕੌਮ ਸਾਡੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਲੜਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਵਰਗੀ ਅਣਖੀਲੀ ਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਕੌਮ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਠੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਕਈ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਢਾਹਾਂ ਲੱਗੀਆਂ, ਪਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਇਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਉਭਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਵੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਹੋਰ ਵਧੇ ਹੋ ਵਿਸਫੋਟਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਰਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਹ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰ ਦੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਮੀਰੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵੀ ਪਾਈ ਗਈ, ਸ਼ੁਹਰਤ ਦੇ ਗੱਢੇ ਵੀ ਵੰਡੇ ਗਏ, ਤਰਾਮੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਦੌਲਤ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਵੀ ਲੁਟਾਏ ਗਏ, ਢਾਈ ਲੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਾਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਵੱਡੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਨਾਲ ਵੀ ਭੈਭੀਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਅਣਖ ਉੱਥੇ ਦੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਉਮੇ (Ego) ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਅਸਹਿ ਨਾਸੂਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਮਿੱਟ ਗਈ ਹੈ? ਢਾਈ ਲੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਨਾਲ ਕੀ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਬਣ ਗਏ ਹਨ? ਕੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਉਹੀ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਢੂ ਖਾਨਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਕਮ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ? ਕੀ ਅੱਜ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਾਕਮ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ? ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਜ ਦੇ ਨਾਢੂ ਖਾਂ ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਬੁੱਚੜ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਵੈਦਿਆ ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਗੁਰਬਚਨਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ? ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਜ਼ਕਰੀਆ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਹੂ, ਜਿਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰੰਗੇ ? ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਕਮ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਇਤਨਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਿਉਂ ? ਇਤਨੀ ਦਰਿਦਰੀ ਕਿਉਂ ? ਇਤਨਾ ਵਹਿਸ਼ੀਪੁਣਾ ਕਿਉਂ ?

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨਾਜੀਵਾਦ ਵਾਂਗ ਨਸਲਵਾਦ ਤੇ ਪਸਾਰਵਾਦ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਲਸਫ਼ਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਬ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਨਾਲ ਜਿਤਨੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਜਿਤਨਾ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ, ਜਿਤਨਾ ਅਨਰਥ, ਜਿਤਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਜਿਤਨੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਇਸ ਫਲਸਫ਼ੇ ਨੇ ਕੀਤੇ, ਉਤਨੇ ਚੰਗੇਜ਼ ਖਾਂ, ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਤੇ ਹਿਟਲਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਜ਼ਾਲਮ ਡਿਕਟੇਟਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੋਣੇ। ਉਹ ਡਿਕਟੇਟਰ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਸਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰੰਤੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਫਲਸਫ਼ੇ ਦੇ ਅਨਰਥ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਤ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨਸਲਘਾਤ ਦਾ ਕੰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 1996 ਤੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦੌਰ ਲਈ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਆਖਰੀ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਦੌਰਾਨ ਅੰਦਰੋਂ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੋ ਲੱਖ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਸਭ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜੋ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਇੱਕ ਬਰਾਂਚ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਆਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਸਮਝੌਤੇ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਫੱਟੀ ਪੋਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਾਨਲੇਵਾ ਕਰਾਰੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਕੁਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

*****

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹਣਗੀਆਂ ?

—ਸ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਯੂ. ਕੇ

ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਘੁਕ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਕਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹਣਗੀਆਂ ? ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਿਗਰਟਾਂ ਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਭਈਏ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕੜੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਦ ਕਾਫਰ ਹੀ ਕਾਬੇ ਵਿੱਚ ਕਾਬਜ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਈਮਾਨ ਕਿਥੋਂ ਬਚੇਗਾ ? ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਫਾਸੀ ਜਮਾਤ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕੋ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੌਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਸਾਡਾ ਜਮਾਂਦਰੂ ਹੱਕ ਹੈ।

ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਜੋ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀਆਂ ਫਾਸੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਧਾੜਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਉਣ, ਤਾਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਚਲਾਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ? ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੇ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਵਰਗੀਆਂ ਫਾਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਇਆ ਕਰਨ ਲਈ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਕੋਲ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੌਜ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਭਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਤਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਵਰਗੀਆਂ ਫਾਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਕਸਰਤਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਟਾਇਰਡ ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਗਿਆਨਕ

ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋ ਲੱਖ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਹੱਥ ਆਏ ਮੌਕੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂਤਵੀਏ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤਰਬੱਲੀ ਮਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਖੁਫੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਫਾਸੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ, ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ਼ਿਵਾਲਾ ਮੰਦਰ ਨੇੜੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਤੇ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਧਮਾਕਾ ਅਤੇ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਤੇ ਮੋਦਾਸਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਧਮਾਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਜਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਵਰਗ ਨੇ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ? ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਘੁੱਕ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੋਂ ਫਾਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੁੰਡੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸੀ ਲਈ। ਮਦਹੋਸ਼ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਦਾ ਬਿਲਕੁੱਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਚਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਰਦ, ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਬੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਿਆਨ ਦਾਗਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਨਾ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹੈ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਵਰਨ ਵੰਡ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਹਿੰਦੂ, ਹਿੰਦੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ। ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਤੇ ਵਰਨ ਵੰਡ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਥੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮਸਜਿਦਾਂ, ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਢਾਹ ਕੇ ਉੱਥੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੰਦਰ ਬਣਨੇ ਹਨ। ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਲੇਛ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਹਨ। ਮਲੇਛਾਂ ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨਾ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਜਾਂ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਮਨੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਜਾਰੀ

ਰੱਖੇਗੀ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ। ਇਹ ਹੈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼। ਕੀ ਕਦੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੀ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣਗੇ ?

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਟਰੇਲਰ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਤਵੀਏ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲਣ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਮੱਠ ਕੀਤੀ ਤਾਂ 84 ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਭਿਅੰਕਰ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣਾ ਦਿਵਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਵੇ ਰੱਖਿਆ ਆਪ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਹਰ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਝ ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਵਸੀਲੇ ਦੇ ਰੱਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਕੌਮ ਦਾ ਇੱਕ ਅਦਨਾ ਜਿਹਾ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ

*****

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਦੰਗੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ?

-ਸ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਯੂ. ਕੇ

ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਡਰਾਮਾ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਠੋਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਦੰਗੇ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵੱਲੋਂ ਦੰਗੇ ਲਿਖਣਾ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਸ ਰੋਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਸਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਰਗਨੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੰਗੇ (ਫਸਾਦ) ਕਹਿਣਾ ਅਤਿ ਦੀ ਨੀਚਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸੜ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਘਸੀਟ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਕੱਟ ਕੇ, ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਂਦਿਆਂ ਮੋਨਾ ਮੋਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਸਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੁੱਡੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਂ ਗੰਦੇ ਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੰਦੇ, ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁੰਡੇ ਤਾਹਨੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਯੇਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਚਾਹਤੇ ਹੈ,

ਚਲੋ ਹਮ ਯਹੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਨਾ ਦੇਤੇ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਹੇਠੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਬਕ ਸਿੱਖਿਆ ? ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਇਤਨੀ ਹੇਠੀ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਬੁੱਝੜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਸ਼ਰਮ ਹਜਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੋਲ ਕੇ ਪੀ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਮਲਾ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ

ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਲੇ ਕਾਰੇ ਵਜੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਏ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਭੂ ਵੰਡੇ, ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਠਾਈਆਂ ਤੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਵੰਡੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪਿਲਾਈਆਂ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਪਾਏ, ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਜਲੂਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੋ, ਦੇਸ਼ ਕੇ ਗਦਾਰੋਂ ਕੋ, ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਹਿਰ ਉਗਲਿਆ, ਜਿਸ ਭਾਜਪਾ ਵੱਲੋਂ ਉੜਾ ਈੜੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗੇ, ਜੂੜਾ ਜੂੜੀ ਕਾਟ ਧਰੇਗੇ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ ਗਏ, ਜਿਹੜੀ ਭਾਜਪਾ ਕੱਛਾ, ਕੜਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਭੇਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਪੰਥ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਭਾਈਵਾਲੀ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਇਤਨੀ ਜਲਾਲਤ ਤੇ ਹੇਠੀ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਇਹ, ਬੁੱਚੜ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਚਪਲਾਂ ਚੱਟਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲੇ ਹਨ। ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਸੁਆਰਥੀ, ਬੇ ਗੈਰਤ ਅਤੇ ਗਦਾਰ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਈ ਇਤਨੀ ਹੇਠੀ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਖਾਤਰ ਜਮੀਰਾਂ ਵੇਚੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲੱਭੂ ਵੰਡੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਨੂਨੀਆਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤਾ ਲੁੱਟੀਆਂ, ਅੱਜ ਉਹੀ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਯਾਰ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਹਰ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਭਾਈਵਾਲੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਦ ਤਕ ਕੌਮ ਧਨਾਢਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਗੁਲਾਮ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ? ਵਖ਼ਤ ਵੀਚਾਰੇ ਸੁ ਬੰਦਾ ਹੋਇ ਦੇ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅੱਜ ਜਾਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਛੋਟਾ ਨਾਂ ਸੰਘ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਾਖਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਘ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸ ਵੇਲੇ ਸੰਘ ਦੇ ਸਰਸੰਘ ਚਾਲਕ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਹੈ।

ਸਵੈਮ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਨਾਗਪੁਰੀ ਸਟਾਈਲ ਖਾਕੀ ਨਿੱਕਰ, ਚਿੱਟੀ ਕਮੀਜ਼, ਕਾਲੀ ਟੋਪੀ ਜਾਂ ਕਾਲੀ ਪਗੜੀ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਕਾਲੀ ਚੁੰਨੀ ਤੇ ਲਾਠੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ, ਅਧਖੜਾ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਸ਼ਾਖਾਂ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਲੱਠਬੰਦ ਮੈਂਬਰ ਨਿੱਤ ਸਵੇਰੇ ਖਾਕੀ ਨਿੱਕਰਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਪਾਰਕਾਂ ਜਾਂ ਗਰਾਉਂਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੇਸੀ ਖੇਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਸਰਤਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਵਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਮਸਤੇ ਸਦਾ ਵਤਸਲੇ ਮਾਤਰੀ ਭੂਮੀ ਦਾ ਫਿਰਕੂ ਤਰਾਨਾ ਗਾ ਕੇ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰਸੰਘਚਾਲਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਮੁੱਖੀ :

1) ਹੈਡਗੇਵਾਰ	1925 1940
2) ਗੋਲਵਾਲਕਰ	1940 1973
3) ਦੇਵਰਸ	1973 1994
4) ਰਾਜੂ	1994 2000
5) ਸੁਦਰਸ਼ਨ	2000- 2009
6) ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ	2009 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:

ਯੂ.ਪੀ.	10,000	ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	5,000
ਕੇਰਲਾ	4,149	ਰਾਜਸਥਾਨ	3,500
ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	3,230	ਦਿੱਲੀ	2,500
ਕਰਨਾਟਕਾ	2,305	ਬਿਹਾਰ	2,300
ਗੁਜਰਾਤ	1,900	ਪੰਜਾਬ	1,775
ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	2,660	ਹਰਿਆਣਾ	1,600
ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ	1,500	ਉੜੀਸਾ	1,481

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ: ਹੁਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਉਪਰਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਭੂਤਪੂਰਵ ਸੈਨਿਕ ਸੇਵਾ ਪਰਿਸ਼ਦ

ਇਹ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1993 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਠਾਰਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੰਗ ਦੇ ਅਧੀਨ 15 ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਿਲਟਰੀ ਸਕੂਲ ਵੀ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ Services Selection Board ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਫਸਰ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਭਰਤੀ ਹੋਣ, ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਣ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੀ ਕੋਈ ਪੰਜ ਸੌ ਹਿੰਦੂ ਅਫਸਰ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਰੈਗੂਲਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਨਵੇਂ 'ਰੰਗਰੂਟਾਂ' ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਆਰਮੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਭਾਜਪਾ (ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ) ਇਸ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਵਿੰਗ ਹੈ। ਸੰਘ ਚੀਫ ਵੱਲ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾ ਕੇ ਸੰਘ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਾਖਾ ਤੇ ਮੁੱਖਮਲ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਜਪਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨਿੱਕਰਧਾਰੀ ਸੰਘੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦਾ ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਮੁੱਖੀ ਕੁਸ਼ਾ ਭਾਓ ਠਾਕਰੇ ਵੀ ਸੰਘ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ।

ਸੰਘ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਤੇ ਈਸਾਈਅਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਇਹ ਮਜ਼ਹਬੀ ਦੰਗੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇਣ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਈਸਾਈ ਕਦੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰੋਮ ਤੇ ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੇਸ਼ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਨਾ ਇਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ।

*****

ਖੁਫੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ

Research & Analysis Wing (RAW)

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਬਦਨਾਮ ਖੁਫੀਆਂ ਏਜੰਸੀ ਰਾਅ ਜੂਨ 1984 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਕੋਈ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਨੇਪਾਲ, ਭੁਟਾਨ, ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਇਰਾਨ, ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਇਰਾਕ, ਸਾਉਦੀ ਅਰੇਬੀਆ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪੀਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਆਦਿ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚੰਗੀ ਤਕੜੀ ਤਨਖਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਵਾਧੂ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਢਾਹ ਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਵਾੜਨੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੇ ਪੱਕੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾੜਨੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਨਮਾਜ਼ੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਨੀ ਦਿਨੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਕਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਏਜੰਸੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ 400 ਹਥਿਆਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਟਰੇਡ ਕੀਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੜਬੜ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪਾਂ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਜ਼ੀਵਾਦੀ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਨੇ 1938 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਹਿਟਲਰ ਦੀ ਨਸਲਵਾਦੀ ਤੇ ਪਸਾਰਵਾਦੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਸੀ। ਜਰਮਨੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੋਇਆ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣ, ਹਿੰਦੂ ਨਸਲ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਆਉਣ। ਯਾਨੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹੋਣਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ, ਚੰਗਾ ਵਰਤਾਅ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ: (ਪੰਨਵਾਦ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੋ: ਬਲਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਕੈਨੇਡਾ ਮਈ 2000)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਟਲਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹਿੰਦੂ ਚਿੰਤਕ ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਨੇ ਹਿਟਲਰ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਹੱਲ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਹੀ ਯੋਗ ਹੱਲ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਜਰਮਨ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਅੰਦਰ ਜਰਮਨ ਨਸਲ ਦੇ ਉੱਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰਨ ਲਈ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਸੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਰਬ ਹਿੱਤਕਾਰੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੇ ਨੂੰ ਅੱਜੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਏ ਕਿ 10 ਅਕਤੂਬਰ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਐਲਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸਰਕੂਲਰ ਸ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਈ. ਸੀ. ਐਸ. ਵੱਲ (ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਗਵਾ ਕੇ) ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

10 ਜੁਲਾਈ 1984 ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਰੋਜ਼ਾ ਗਜ਼ਟ ਬਾਤ ਚੀਤ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟੇਰੇ, ਕਾਤਲ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਲੋਕ ਦੱਸਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਸਰਕੂਲਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

*****

ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਫਾਸੀਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੇ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਸਪੀਕਰ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਜਹਿਰ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਬਾਲ ਠਾਕਰੇ ਦਾ ਕੱਟੜ ਚੇਲਾ ਹੈ। ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਦੇਸ਼ਮ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ।

ਜੋਸ਼ੀ 1993 ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਹੀ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਉਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੇਕਿਰਕੀ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹਰ ਨਿਰਪੱਖ ਦਰਸ਼ਕ ਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਠਾਕਰੇ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਨੇ ਭੜਕਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਫਾਸਿਸਟ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ। ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਇਹ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੋਚ ਦੀ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਜੀ. ਐਮ. ਵੈਦਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ।

ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਅਡਵਾਨੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲੇ (ਦਿੱਲੀ) ਹੈਂਡ ਕੁਆਰਟਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਡੈਣ ਇੰਦਰਾ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਅਡਵਾਨੀ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਅਡਵਾਨੀ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਸੋਮਨਾਥ ਤੋਂ ਰੱਬ ਯਾਤਰਾ ਕੱਢੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਅਡਵਾਨੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਡੱਟ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਨੋਟ:- ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਦੀ ਪੁਸਤਕ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸੀ ਤੇ 84 ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਪੜ੍ਹੋ ਜੀ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕੁਲਰ

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਰਾਂਚਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਕੁਝ ਸਰਕੁਲਰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜੋ ਬਬਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਪੋਸਟਰ ਹੂ ਬ ਹੂ ਅਜੀਤ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਿਆ ਸੀ

ਬਜਰੰਗ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਲਖਨਊ ਸ਼ਾਖਾ

ਹਿੰਦੂ ਏਕਤਾ ਅਮਰ ਰਹੇ

ਸਾਥੀਓ,

ਇਸ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਕੀ ਧਰਤੀ ਪਰ ਬੁਧੀ ਵਾ ਵਿਵੇਕ ਸੇ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖ, ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜੀਵਨ ਕਾ ਅਸਲ ਅਨੰਦ ਲੂਟ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜਿਸ ਸੇ ਇਨਕਾ ਦਿਮਾਗ ਸਾਤਵੇ ਆਸਮਾਨ ਪਰ ਚਲਾ ਗਯਾ ਹੈ। ਯੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਰਦਾਰ ਲੋਗ ਬੱਸੋਂ, ਟਰੇ ਨ ਵਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ੋਂ ਮੇਂ ਹਿੰਦੂਓਂ ਕਾ ਚਲਨਾ ਫਿਰਨਾ ਕਠਿਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਕੋ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਅਗਰ ਸਹਿਮੇ ਰਹਿਤੇ ਹਮ ਲੋਗ ਨਹੀਂ ਸੰਭਲਤੇ ਔਰ ਇਨ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕਾ ਸਫਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਔਰ ਅਗਰ ਇਸੀ ਤਰਹ ਇਨ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਦੀਓਂ ਪਰ ਬਿਠਾਏ ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਯੇ ਹਾਕਸ਼ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਮੇਂ ਹਿੰਦੂਓਂ ਕਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਦੇਂਗੇ।

ਇਸ ਲੀਏ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਜਨ, ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਕਾ ਅਸਿਤਤਵ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਬਜਰੰਗ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਕਾ ਗਠਨ ਕੀਆ ਹੈ। ਹਮਾਰਾ ਅਭਿਆਸ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਕੀ ਬਰਸੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਗਾ। ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਓਂ ਸੇ ਨਿਵੇਦਨ ਹੈ ਕਿ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸੇ ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਅਭਿਆਨ ਮੇਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਕਰ ਭਾਗ ਲੋਂ। ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰੀਏ ਨੇਤਾ (ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ) ਕੀ ਦੂਸਰੀ ਬਰਸੀ ਆਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹਮੇਂ ਦੇਖਨਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਕੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਪਰ ਗ਼ਦਾਰੋਂ ਕਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਕੇ ਇਨਕੀ ਲਾਸ਼ੇ ' ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਕੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੋਦ ਮੇਂ ਬਿਛਾਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਯੱਗ ਮੇਂ ਆਪ ਲੋਗ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਔਰ ਸ਼ਸਤਰ ਕਾ ਦਾਨ ਦੇਂ। ਯੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਰਯ ਹਮੇਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਲਖਨਊ ਸੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੇ ਤਮਾਮ ਫਾਇਦੇਂ ਹੋਂਗੇ। ਬੁਧੀ ਵਾ ਵਿਵੇਕ ਸੇ ਦੂਰ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਜੈਸੇ ਜਾਨਵਰੋਂ ਕੇ ਬੋਝ ਸੇ ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਕੋ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇਗੀ, ਔਰ ਇਨਹੋਂ ਨੇ ਬਲ ਸੇ ਜੋ ਧਨ ਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਰਖਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਓਂ ਕੋ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਹਮਾਰੀ ਦ੍ਰਿੜ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਮ

ਅਪਨੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ਯ ਕੋ ਸ਼ੀਘਰ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰੇਂਗੇ। ਸਰਦਾਰ ਰੂਪੀ ਕੌਮ ਦਾ ਏਕ ਬੱਚਾ ਭੀ
ਇਸ ਯੱਗ ਕੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਬਨਨੇ ਸੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇਗਾ। ਅਬ ਇਨ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੋ ਦੁਨੀਆ
ਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਤਾ।

ਜਯ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਹਮ ਹੈਂ ਆਪ ਕੇ

ਬਜਰੰਗ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਲਖਨਊ ਸ਼ਾਖਾ (ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼)

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਸ. ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਕੈਨੇਡਾ

ਜੁਲਾਈ 2000)

*****

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ

ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ 10 ਜੂਨ ਤੱਕ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ
ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ
ਦਰਦ ਭਰੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਇਕ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਸੈਂਟਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਬਾਰਡਰ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਫ਼ੋਰਸ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ, ਨਾਮਵਰ ਸਿੰਘਾਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਮਰ ਮਿਅਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਦੋ ਢਾਈ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਸਨ ਜੋ ਪਤੰਗਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਮਾ ਉਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਠਹਿਰੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਸਹਿਮ ਗਈ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਭੱਜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ 8 ਪ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਹਿੰਗਾ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਸੀ ਅਤੇ 20 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਸਟ ਏਡ (ਮੁਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ) ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਗੋਲੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਕਤ ਤਕਰੀਬਨ ਕੋਈ ਅੱਠ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੇਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਉਹ ਕਾਂਡ ਫਿਰ ਤੋਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੱਖਾਂ ਬੋਧੀਆਂ, ਜੈਨੀਆਂ ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਥੇ 38 ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਕੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਗੋਲੀਆਂ

ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਿਆਂ ਵੇਖ, ਹੋਰਾਨ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੋ ਜੂਨ

ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੋ ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ., ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ., ਨੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਾਤਰੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਲੱਖ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹੀ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਤੇ ਸਮੂਹ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਠੱਤੀ ਹੋਰ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਮਿਲਟਰੀ ਵਲੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਖ਼ਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਬੰਕਰ ਬਣਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਕੁ ਮੋਰਚੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੱਬਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਉਪਰ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਧਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਕਾਲ ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ, ਦਸਮੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਬੁਰਜਾਂ ਉਪਰ ਇੱਟਾਂ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਬੋਰੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾ ਲਏ ਸਨ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰਦਿਆਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭਜਦਿਆਂ ਆਮ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਛੱਤ, ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਉਪਰ ਰੇਤ ਦੇ ਬੋਰੇ ਅਤੇ ਇੱਟਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਮੋਰਚੇ ਆਪ ਅਪਣੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿਚ ਬਣਵਾਏ ਸਨ। ਹਰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ “ਬਾਹੁਦ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਫੂਕਣਾ ਅਤੇ ‘ਦੁਸ਼ਮਣ’ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ‘ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਊ’ ਯਾਦ ਕਰਵਾ

ਦੇਣਾ।”

ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਉਹ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਨਰਲ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਲੜੀ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਬਾਹਿਨੀ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਹੀ ਬਝਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਝਵਾਨ, ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੂਹਰੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਕਸੂਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕਰ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

4 ਜੂਨ ਨੂੰ

ਫ਼ੌਜ ਨੇ 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤੜਕੇ 4 ਵੱਜ ਕੇ 45 ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਅੱਗ ਵਰ੍ਹਦੀ ਵੇਖੀ। ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਫ਼ੌਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਸਤ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਫ਼ੌਜੀ ਆਉਂਦਾ, ਬੱਚ ਨਾ ਸਕਦਾ। ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਬਗ਼ੈਰ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿਰਲੱਥ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਬਾਹਰ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਫ਼ੌਜੀ ਸਨ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਪਰ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਪਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਹਮਲੇ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। 4 ਜੂਨ ਦੇ ਇਸ ਘਮਸਾਨ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜੀ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਗੇਟ ਤੋਂ

ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ, ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ

ਚਾਰ ਜੂਨ ਦੀ ਇਸ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਜੰਗ ਬੰਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਘੰਟਾ ਜੰਗ ਬੰਦ ਰਹੀ। ਦੋ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਹਿਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਫ਼ੌਜ ਵੀ ਨਵੇਂ ਹਮਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਧਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਬਕ ਸਿਖ ਕੇ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਮਝੀ, ਉਥੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਏ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਵਾਕੀ ਟਾਕੀ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੇ ਐਸ ਬਰਾੜ, ਕੇ ਸੁੰਦਰਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ 'ਫ਼ੌਜ' ਦੇ ਇਸ ਹੱਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋਰ 20-25 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਹੱਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਸ ਲੱਖ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਕੇਵਲ ਚਾਲੀ। ਅੱਜ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਾਕਾ ਦੁਹਰਾ ਦਿਉ। ਬਹਾਦਰੋ, ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸੱਚ ਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੰਜਵੀਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਕ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਤੁਛ ਜਾਣਿਆ। ਅੱਜ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਕਲਗੀਧਰ

ਪਿਤਾ ਜੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਤਜ਼ਾਰ ਕਰੇ ਰਹੇ ਹਨ!”

ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਹੈਲਕਾਪਟਰਾਂ ਦੇ ਯਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਫਿਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਫ਼ੌਜ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਹੁਣ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜਾਂ ਹੱਥ ਪੈ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਪਿੱਛੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਫ਼ੌਜੀ ਗੱਡੀਆਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਚੁੱਕਣਾ ਵੀ ਬੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵੇਖਣੀ ਪਈ। ਚਾਰ ਜੂਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਘੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮੀਟਿੰਗ

4 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੋਹਾ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਘੱਟ ਗਈ। ਗੋਲੀ ਘਟੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਾਮਵਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਘਿਨਾਉਣੇ ਹਰਬਿਆਂ ਉਪਰ ਉਤਰ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਹੱਲੇ ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਭੋਲੀਆਂ ਭਾਲੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ, ਬੱਚੇ, ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਦਰ ਮਾਰੇ ਜਾਣ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਫ਼ੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕਿ ਲੀਡਰ ਕੋਈ ਨਾ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ, ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਲੀਡਰ ਕਿਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਨਾ ਦੇ ਦੇਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ

ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਤਕਰੀਬਨ ਕੋਈ 2000 ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ।

ਪੰਜ ਜੂਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼

4 ਜੂਨ ਦੀ ਭਾਰੀ ਹਾਰ ਪਿਛੋਂ ਫ਼ੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਮੇਜਰ, ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰਜੀ, ਰਣਜੀਤ ਦਿਆਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਫ਼ਸਰ, ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਸਨ। ਸੋਚਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਉਤੋਂ ਇੰਦਰਾ ਵਲੋਂ ਵੀ ਭਾਰੀ ਦਬਾਅ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ, ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਾ ਵੀ ਡਰ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

5 ਜੂਨ ਸਵੇਰੇ ਤੜਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 4 ਵੱਜ ਕੇ 15 ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫਿਰ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਈ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸਿਉਂ ਭਾਰੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਬੰਬ, ਗਰਨੇਡ ਅਤੇ ਰਾਕਟਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਗੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗਰਨੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਛਾੜਾਂ ਘੰਟਾ ਕਰ ਚੌਂਕ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪਤਰੇ ਉਤਾਹ ਨੂੰ ਉਡਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਗੇਟ ਤੋਂ ਟੈਂਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕਾਫ਼ਲਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ। ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਕੰਧ ਪਾੜ ਕੇ ਅੰਦਰ 25 ਪੈਂਡ ਗੋਲੇ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਬੀੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮਾਰੂ ਤੋਪ ਦੀ ਮਾਰ 6 ਮੀਲ ਤਕ ਹੈ। ਇਕ ਤੋਪ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਗੇਟ 'ਤੇ ਬੀੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। 5 ਜੂਨ ਤੜਕੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਫ਼ਾਇਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਥੇ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਦਾਗੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਕਟਾਂ, ਬੰਬਾਂ, ਗਰਨੇਡਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੜੀ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਧੁੰਆਂ ਹੀ

ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਸੀ। ਅਕਾਸ਼ ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਟੈਂਕਾਂ, ਤੋਪਾਂ, ਅਗਨੀ, ਬੰਬਾ ਗਰਨੇਡਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ, ਬਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਉਪਰ ਹੁਣ ਤੋਪਾਂ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਡਿਗਦਾ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਫੀਤੇ ਫੀਤੇ ਹੋ ਕੇ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਉਡਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ। ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਾਲ ਬਿੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸੜਕਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਆਮ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਪੈਣ ਕਰ ਕੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮੁਸ਼ਕੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਕਾਂ ਤੇ ਇੱਲਾਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੁੱਖਣ ਭਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਸੌਂ ਨਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਟਰੀ ਦਾ ਏਨਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫੌਜੀ ਮਰਵਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। 7 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।

ਜੰਗ ਬੰਦੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ

5 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਘੰਟਾ ਫਿਰ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜ ਨੱਠ ਕਰ ਕੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰੋਤ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਫਿਰ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੱਬਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਗੋਲਾ ਬਰੂਦ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਤੋੜੇ ਗਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। 70 ਤੋਂ 80 ਤਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗਜੂ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਹੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੱਲਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਜਾਣ ਜਾਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ

ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਮੋਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਬੰਬਾਰਡਮੈਂਟ

8 ਵੱਜਣਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਯਕਦਮ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫ਼ਾਇਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ਿਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂ ਹੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ 9 ਵੱਜ ਕੇ 40 ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੁੰਗਾ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਉਪਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦੋਹਾਂ ਉੱਚੇ ਬੁਰਜਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ੌਜ ਉਪਰ ਭਾਰੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। 5 ਜੂਨ 10 ਵੱਜ ਕੇ 15 ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਗੇਟ ਅਤੇ ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਤੋਂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਦੋਹਾਂ ਬੁਰਜਾਂ ਉਪਰ ਡਿਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ ਉਪਰ ਗੋਲੇ ਡਿਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਬੁਰਜਾਂ ਉਪਰ ਵੱਡੀ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਡਿਗਦਾ ਤਾਂ ਧੂੰਏਂ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੁਰਜ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਦਿਖਾਈ ਹੀ ਨਾ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਹਵਾ 'ਚ ਉਡਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਦੋ ਬੁਰਜਾਂ 'ਚੋਂ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਹੋਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਬੁਰਜਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਬੰਦ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਲਈ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ। ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਅਕਾਲ ਬਾਹੀ 'ਚੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਹੀ ਵਾਇਰਲੈੱਸ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਪਤ ਭੇਤ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਘਸਮਾਨ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਹੁਣ ਤਕ ਦੋਹਾਂ ਬੁਰਜਾਂ ਅਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੰਘ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਪਦਾ ਖ਼ਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦੋਵੇਂ ਬੁਰਜ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਉਪਰ ਬਣੇ ਬੰਕਰ, ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਹੋਰ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਬਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣਾ ਸੀ।

ਅੰਦਰੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਦੀਆਂ ਜੋਟੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦਾਖ਼ਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਵਾਹ ਲਾਉਂਦੇ। ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸਿੰਘ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ। ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ ਉਪਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਝੰਡਾ ਝੁੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਆ ਕੇ ਡਿਗਦਾ ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਦੋ ਸਿੰਘ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਮੋਰਚਾ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨੀ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਝੁਲਦਾ ਰੱਖਦੇ। ਅਖ਼ੀਰ ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ ਦੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚ ਵੱਜਾ ਤਾਂ ਟੈਂਕੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਾੜ ਪੈ ਗਿਆ। ਟੈਂਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਡਿਗਿਆ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਬੀਰ ਬਹਾਦਰ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਅਖ਼ੀਰਲੇ ਦਮ ਤਕ ਲੜਦੇ ਰਹੇ।

ਹੁਣ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਰੂ ਤੋਪਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲ ਸੇਧ ਲਈਆਂ। ਹਿੰਦੂਸਤਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਏਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਨਰਲ ਅਰੁਣ ਵੈਦਿਆ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੇ. ਐਸ. ਬਰਾੜ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਮਤਾਬਕ ਏਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣੋਂ ਰੋਕਦਿਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਢਾਹ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਾਪੜੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਗੁਰੂ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਢਾਹ ਕੇ ਖੰਡਰ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਗਏ। 1300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉਪਰ ਹੁਣ ਗੋਲੇ ਲਗਾਤਾਰ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਸੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾਮਵਰ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ। ਫ਼ੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਗੋਲੇ ਵਰਸਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਅਜੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਮੰਜ਼ਲ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਗੋਲੇ ਦਾਗਣ ਪਿੱਛੋਂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਤੋਪਾਂ ਦੇ

ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬੁਰਜ, ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕੀ, ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਪਰ ਬਣੇ ਮੋਰਚੇ ਹੁਣ ਤਕ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪਰ ਬਣੇ ਮੋਰਚੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਲਏ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਬਚ ਗਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਪੋਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰ ਕੇ, ਫੌਜ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ, ਸਿਰ ਤਲੀ ਉਪਰ ਧਰੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੋਰਚੇ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਬੀਰ ਬਹਾਦਰ ਦੂਲੇ ਸ਼ੇਰ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਧਾਵਾ

ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਫੌਜ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਇਸ ਲਈ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਸਿੰਘ ਜਾਮੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੀ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੋਰਚੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਫੌਜ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਉਪਰੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਫੌਜ ਉਪਰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਖੁਲੇਆਮ ਗਰਨੇਡਾਂ ਅਤੇ ਬੁਟਾਲਾ ਦੇਸੀ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਫੌਜ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੱਲਾ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਿਆਂ ਨੇ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਫੌਜ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮਰੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਫ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਅਤੇ ਗਰਨੇਡਾਂ ਦੇ ਦਸ ਦਸ ਪਟੇ, ਜੋ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵੱਖੀਆਂ ਉਪਰ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਏ। ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਲੰਗਰ ਇਮਾਰਤ, ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਉਪਰ ਬਣੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਵਾਧੂ ਦਾ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਬਾਰੂਦ, ਰਫ਼ਲਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ. ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁਲਮ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤ

ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਚੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਲੜਨਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਫ਼ੌਜ ਉਪਰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਭਰਨੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਗੈਨ ਲੋਡ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਗਰਨੇਡ ਕਿਵੇਂ ਸੁਟਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਿਥੇ ਤੌਲੀਏ, ਪਰਨੇ ਨਿਚੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਥੱਲੇ ਬਣੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਫਿਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨਰੈਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਬਰਬਾਦੀ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬਣਾਇਆ। ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਦਾਗੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਮਾਰੂ ਤੋਪਾਂ ਦਾ ਗੋਲਾ ਡਿਗਦਾ ਤਾਂ ਰੇਤ ਦੇ ਬੋਰੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੀਬੜੇ ਉਤਾਂਹ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਾਲੇ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। 5 ਜੂਨ ਦੀ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ, ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪਰ ਬਣੇ ਬੰਕਰ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਦੀ ਛੱਤ ਉਪਰ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਉਪਰ ਬਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰੂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਜਾਮੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੀ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈ ਰਹੀ ਕਿ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਘੁਰਨੇ ਵਿਚ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲਵੇ। ਉਧਰ ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਰਸਤਾ ਅਜੇ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਸ਼ੇਰ ਅਜੇ ਵੀ ਰਾਈਫ਼ਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲਾਈਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸ਼ੇਰ ਹੀ ਅਜੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕੀ ਬੈਠੇ ਸਨ।

5 ਜੂਨ ਦੀ ਖ਼ੂਨੀ ਰਾਤ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਉਹ ਖ਼ੂਨੀ ਰਾਤ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਬੇਕਸੂਰ ਨਿਰੱਖੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। 5

ਜੂਨ ਦੀ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੀ ਬੰਬਾਰਮੈਂਟ, ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਰਾਤ ਦਸ ਵੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਤਿ ਦੀ ਗਰਮੀ ਸੀ। ਉਪਰੋਂ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਬੰਬਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ, ਗੋਲਿਆਂ, ਰਾਕਟਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਰ ਦੀ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਬੰਦ ਸੀ। ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਦਰ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀ ਸਕੇ। ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਮਰੀਆਂ ਮਛੀਆਂ ਉਪਰ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਉਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਇਆ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੇ ਪੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਬੀਬੀ ਅਤੇ ਪੇਟ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਦਮ ਤੋੜ ਗਈ। ਸੰਗਤ ਏਨੀ ਪਿਆਸੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਇਕ ਘੁੱਟ ਉਸੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪੀ ਲਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਬੀਬੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੰਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ। ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁੱਧ ਪੀਂਦੇ ਬੱਚੇ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ਾਂ, ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਭੁੱਖੇ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਿਆਸੇ, ਲਾਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਸੜਿਆਂਦ ਅਤੇ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਕ ਗੇਟ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਗੇਟ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਪਾਸਿਉਂ ਰਾਖੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਉਪਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ, ਗਰਨੇਡ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਹੱਥ ਗੋਲੇ ਸੁੱਟੇ। ਇਥੇ ਕੋਈ 600 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੁਲਟ ਪਰੂਫ ਜੈਕਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨਾ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ।

ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਉਪਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਬੰਬ, ਗਰਨੇਡ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਏਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਬੰਬਾਰਡਮੈਂਟ ਹੋਈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਅੰਦਰ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਪਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਕਮਾਂਡੋ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵੱਡੀ

ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਬਾਬਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਥੇ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਧਰੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਨੀਂਦਰੇ, ਭੁੱਖਣ ਭਾਣੇ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਿਆਸੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਉਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸੌ ਵਿਚੋਂ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਇਕੱਲਾ ਕਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚੇ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਪਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਫ਼ੌਜ, ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਹਰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਹੋਂਡ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 6 ਜੂਨ ਦੀ ਸਵੇਰ 2 ਵਜੇ ਤਕ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਨਿਹੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ:

ਜਿਨ ਕੋ ਹਾਰ ਸਮਝਾ ਬਾ ਗਲਾ ਅਪਨਾ ਸਜਾਨੇ ਕੋ,
ਵੋਹ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਬਨ ਬੈਠੇ ਹਮੇਂ ਹੀ ਕਾਟ ਖਾਨੇ ਕੋ।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਟੈਂਹੜਾ, ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੰਗਤ ਉਪਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਦੀ ਤੀਜੀ ਮੰਜਲ ਤੋਂ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਮਝ ਕੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਲੱਦ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਟੈਂਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰੀ ਹਮਲਾ

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਅੰਦਰ ਫ਼ੌਜ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਜੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਜਾਰੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੇਟ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਟੈਂਕ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਇਸ ਅੱਗ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਲੰਗਰ ਲਈ ਕਣਕ (ਜੂਨ 1984 ਦਾ ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਸੀ ਕਿ ਦਿਤਨੀ ਕਣਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਣਕ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ) ਨੂੰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਅਕਾਲ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਨਾ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੀ ਸਾੜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕਰੀਬਨ ਕੋਈ 6 ਟੈਂਕ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਉਪਰ ਗੋਲੇ ਸੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੁੰਗੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਬੰਬ ਅਤੇ ਗਰਨੇਡ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਟੈਂਕ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਟੈਂਕ ਦੀਆਂ ਖਖੜੀਆਂ ਖਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਿਛੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਟੈਂਕ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੀਮਤੀ ਤੋਪਖਾਨਾ, ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ, ਪੰਨੇ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖੀਆਂ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਫੌਜਾਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਸਰੋਵਰ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਫ਼ਾਇਰ ਤੇ ਫ਼ਾਇਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦੀ। ਉਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਕੋਈ 3400 ਮਿਲਟਰੀ ਵਾਲੇ ਇਥੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੋਲੀ ਕਿਥੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਬੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ 'ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਫੌਜ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।' ਇਹ ਕਥਨ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਪੁਰਾ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ 6 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤੜਕੇ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਝੂਲਦੇ ਦੋ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਮਿਲੀਆਂ।

ਗੋਲੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ

6 ਜੂਨ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤਕ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਵੀ ਅਪਣੇ ਜੀਵਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸਾ ਰਾਮਗੜੀਆ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਡੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਬੁੰਗਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਹੈ। ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਕੀਮਾਂ ਘੜੀਆਂ। ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ, ਬੰਬ, ਗਰਨੇਡ ਸੁੱਟੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਮਾਂਡੋਜ਼, ਅਫ਼ਸਰ 6 ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਰੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੀਪੋਰਟਰ ਨਾਲ ਆਏ। ਇਕ ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੀਪੋਰਟਰ ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਲੰਡਨ ਦਾ ਵੀ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਇਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੀਪੋਰਟਰ ਜਦੋਂ ਕੇ. ਐਸ. ਬਰਾੜ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਰਾੜ ਇਹ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਬੁੰਗੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਕਰ ਕੇ, ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਨਰਲ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ਾਇਰਿੰਗ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਰੀਪੋਰਟਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਉਪਰ 10 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਬੰਬ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਗੈਸ ਅਤੇ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਟਲੀਆਂ ਗਰਨੇਡਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਉਪਰ ਆਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ 10 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤਹਿਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 10 ਜੂਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੋਲੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।

(ਸਪੈਕਸਮੈਨ ਵੀਕਲੀ ਦਾ ਮਾਸਕ ਅੰਕ,
ਜੁਲਾਈ- ਅਗਸਤ, 1996 ਵਿਚੋਂ)

ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ

ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜਿਆ,
ਬੱਦਲ ਛਾ ਗਏ ਸੀ ਘਣੇ ਅਸਮਾਨ ਉੱਤੇ।
ਸੂਰਜ ਡਰਦਾ ਬੱਦਲਾਂ 'ਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ,
ਭਰੋਸਾ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਤੇਰੇ ਈਮਾਨ ਉੱਤੇ।
ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ,
ਸੱਥ ਵਿੱਚ ਛਿੜੀ ਜਾ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਗੱਲ।
ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁਲ ਗਈਆਂ,
ਅਜੇ ਭੁਲੀ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦੀ ਗੱਲ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਵੇਸਾਹ ?

-ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਤੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਦੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਐਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਇਲਾਹੀ ਨਾਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਉਪਰ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਣੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਜਸ ਗਾ ਰਹੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੇ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇ ਸਾਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਭਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵੀਟਿਆ ਕਿਵੇਂ ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਦੀ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਐਸਾ ਕਾਲਾ ਨਾਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਹੁਲੇ ਡੰਗ ਤੋਂ ਉਹ ਨਾ ਬਚ ਸਕੀ। ਵਰਨਾ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਗਾਰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਮੁਸੱਲਾ ਬਸਰ (ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਮਨੁੱਖ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਈ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਇੱਕ ਸੌ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਤੇ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਲੋਡਿਡ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਤੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਲਟਕਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜੋ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਹਾਂ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹ ਬੰਦੇ ਉਗਮ ਪਏ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖ ਫਰਕਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਕਤਲ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵੁਕ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਅਸਰ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਬੇਟੇ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਲਕੱਤੇ ਵੱਲ ਦੌਰੇ ਤੇ ਸੀ, ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਉੱਥੇ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਕਲਕੱਤੇ ਹੋਈ ਉਹ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦਾ ਜੀਪਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਗਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਉਣ ਦਾ ਸੀ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਟੈਕਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਬੜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਐਵੇਨਿਊ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਉਪਰ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਪੱਥਰ ਵਰਸਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਾਂ, ਟੈਕਸੀਆਂ ਤੇ ਟੈਂਪੂਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗਨ ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ

ਸਿਲਸਿਲਾ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 27 ਲਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਟੋਰ ਲੁੱਟੇ ਤੇ ਸਾੜੇ ਗਏ। ਮੈਟਰ ਸਿਨੇਮਾ ਲਾਗੇ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਟਲ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੂਰੀਆ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਠਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਸਾੜ ਫੂਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇੱਕ Highly Organised Patten (ਨਿਹਾਇਤ ਅੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਵਿਉਂਤ) ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਰਾਜੀਵ ਫੌਰਨ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਾਰ ਰਾਜੀਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਆ ਬੈਠਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਤਕਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰਨ। ਇਹ ਕੈਸਾ ਇੰਤਜਾਮ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜੀਵ ਜਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 10 ਨਵੰਬਰ 1984 ਤੱਕ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰ ਵਰਤਿਆ ਉਹ ਰਾਜੀਵ ਦੇ ਉਕਤ ਵਰਣੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਉਹ ਪਲੈਨ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸਤੇ ਉਲੀਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਗੁਪਤ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਤਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕਿਓਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਦੇ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹਰ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਕਾਤਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਕੁਝਾਏਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਿਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਗੋਡੇਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮਰਹੱਟੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੋਡੇਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਕਥਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਗੁਨਾਹ ਕਾਰਨ ਸਾਰੀ ਕੌਮ, ਸਮੇਤ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੁਹ ਕੁਹ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰੀ ਗਈ। ਇਹ ਜਿਹੀਆਂ, ਮੁਖੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ (ਜਿਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਕੈਨੇਡੀ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁਜ਼ੀਬੁਲ ਰਹਿਮਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ) ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਤਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜੇ ਗਏ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬੱਜਰ ਗੁਨਾਹ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦੇਣਾ, ਸੈਂਕੜੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਯਤੀਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ?

ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਵਸਦੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਵਕਤ ਇੱਕ ਸਾਰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਢਾਂਚਾ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਅੱਛਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਦ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ (1) ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ (P.U.D.R.) ਅਤੇ (2) ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ (P.U.C.L.) ਨੇ Who are the Guilty ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਹੈ?) ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ।

*****

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਥਮੇ ਦਰਜ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਬਕਾਇਦਾ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਵਿਉਂਤ (Plan) ਅਨੁਸਾਰ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਜਾਣੇ ਉਪੇ ਸਿਆਸੀ ਬੰਦਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸੇਧ ਅਧੀਨ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਸੇਧ ਏਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ...। ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਹੋਏ ਵਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਆਬਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਥੇਬੰਦ ਧੜੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਸੀ...। ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਇਕ ਸਾਰ ਹੋਣਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੀ ਵੀਹ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਉਹ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ, ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਗਈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਝੂਠੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੇ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਵਰਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਖੁਦ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਫਵਾਹਾਂ ਇਹ ਸਨ: (1) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ, ਲੱਡੂ ਵੰਡੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਹੈ (2) ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਗੱਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ (3) ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਾਟਰ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਫਿਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੂਟੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਵਰਤਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਅਫਵਾਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਫੈਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੁਸੱਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਰ ਟੈਂਪੂਆਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿਚ ਗਲੀ-ਗਲੀ, ਮੁਹੱਲਾ-ਮੁਹੱਲੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਦੀ ਰਾਤ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲੇ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀਆਂ ਕੈਨੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਮਕਾਨਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਪਲੈਨ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਹਿੱਤ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ

ਸੂਚਨਾ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਨਿਰਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਹਰ ਕਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਸੀ, ਇੱਕ ਤਰੀਕੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਸ਼ਰਮਾਂ (ਸਕੂਲਾਂ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ, ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਤੇ ਫੂਕਣ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਗਈ।

ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਵਰਕਰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਜੋ ਆਮ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਗੁੱਜਰ ਤੇ ਜਾਟ ਦਿੱਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਾਂਗਰਸ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਿੱਖ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਲੁੱਟੇ ਤੇ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਤੇ ਵਾਕਫੀ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

ਲੁੱਟਮਾਰ ਦੇ ਲਾਲਚ ਅਧੀਨ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਭੰਗੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਨ, ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਗੁੱਜਰਾਂ ਤੇ ਜਾਟਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਹੀ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਲੋਨੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ, ਅਥਵਾ ਜਮੁਨਾ ਪਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹੀ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਧੂਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ (Rods) ਨਾਲ, ਜੋ ਹਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਫੜੇ ਤੇ ਫੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਗੁਦਾ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰ ਖੋਬੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਤੇਲ ਪਾਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਰੇਆਮ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾ ਵੀ ਆਮ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੋਹ- ਖੋਹ ਕੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਸਾੜੇ ਗਏ।

ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਛੋਟੇ ਤਕ ਦਾ ਉਕਤ ਸਾਰੇ ਵਾਕਿਆਤ ਵੱਲ ਰੋਲ, 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 4 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਲਾਗਰਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਹਰਕਤ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕੋਤਾਈ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਭਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ

ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਲੀਡਰ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੌਤਮ ਕੌਲ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅੰਦਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਲਓ, ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸਾੜਫੂਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਰਵਿਊ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫੌਜ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਡੈਪੂਟੇ ਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜ ਬੁਲਾਈ ਜਾਏ ਜਾਂ ਨਾ।

ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਕਨਾਟ ਪੈਲੇਸ ਵਿੱਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਐਫ. ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਪਹਿਰੂਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਜਾ ਰਾਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਨਾ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਤੇ ਨਾ ਪੁਲਿਸ ਟਸ ਤੋਂ ਮਸ ਹੋਈ। 2 ਨਵੰਬਰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੋ ਐਮ.ਪੀ., ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਕਰ ਦੋਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਬਚਾਓ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਭੇ ਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਗੱਡੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਧੂਹ ਧੂਹ ਕੇ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੇ ਪੈਟਰੌਲ ਪਾ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਥੇ 43 ਸਿੱਖ ਇਉਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਐਫ. ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਕਤ ਘਟਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਰਤੀ, ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਹਨ ਕੁਝ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਸਾੜਫੂਕ ਵੱਲ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀਆਂ।

ਫੌਜ ਦਾ ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਰੋਲ

31 ਅਕਤੂਬਰ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਬ੍ਰਿਗੇਡ, ਤਿੰਨ ਫੌਜੀ ਪਲਟਨਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਪ ਖਾਨੇ ਦੀ ਪਲਟਨ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਅਦਾਰੇ ਸੜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਆਈ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਅਖੀਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀ ਪਲਟਨ ਨੰ: 15 ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੀ, ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤੀ ਡਿਊਟੀ ਸੌਂਪੀ ਜਾਏ। ਪਰੰਤੂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਿਸ ਕਾਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਕੀ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜ ਨੇ ਨਿਪਟਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਕੋਈ ਸਰਬ ਪੱਖੀ ਸੂਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲੈ ਸਕਦੇ ਜਾ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਗਿਛ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਫੌਜ ਦੇ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਨ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਕਰਫਿਊ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਏਨੀ ਨਫਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਐਸਾ ਕਰਨ ਪਿਛੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਦਾਇਤ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ) ਭਾਵੇਂ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਆਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਨਸਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਦਮਾਸ਼ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹਰਲ ਹਰਲ ਕਰਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੁੱਟਦੇ ਸਾੜਦੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਫੌਜ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਵੇਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿੱਥੇ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਿਰ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 3 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਲੀ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰੀ (ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਗੜਬੜ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦਿੱਲੀ ਦੇ

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਗਵਾਈ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਛੁੱਟੀ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਹੋਮ ਸਕੱਤਰ ਐਮ. ਐਮ. ਕੇ. ਵਲੀ ਨੂੰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਦੁਰਸਤ ਸੀ, ਵੀ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

*****

ਮਨੀਰਕਾ ਵਿੱਚ ਵਾਕਿਆ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਦਿ ਵੀ ਸੜਵਾਏ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸ਼ੇਰ ਪਿੰਜਰੇ ਸੇ ਨਿਕਾਲ ਦੀਆ ਫਿਰ ਕਹਿਤੇ ਹੈ ਪਕੜ ਲਾਓ।

ਇਹ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿੱਖ ਸੀ ਜਾਂ ਐਂਟੀ ਕਾਂਗਰਸ, ਕੇਵਲ ਮੂੰਹ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਪੱਗ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਸਨ। ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਕੱਟੜ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਪੀ. ਅਤੇ ਸ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਮਕਾਨ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਗਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ (ਟੀ.ਵੀ.) ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਸਾਰ (Broadcasting) ਏਜੰਸੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖੂਨ ਸੇ ਲੋਂਗੇ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਬੁੰਡ ਕਾਸਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹਿੱਲ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਐਨੇ ਵੱਡੇ ਧਮਾਕੇ ਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਨੁੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਰਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਦੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਗਿਣਿਆ ਮਿਥਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਲੂਘਾਰਾ ਸੀ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਵਰਤਾਏ ਸਾਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੇਠੀ ਨਾਲ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ ਸੀ।

ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਅਧੀਨ ਜਨੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਈ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸਦੇ ਵਰਤਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ (Ranks) ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ

ਦੀ ਖੁੱਲੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਡੱਟ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ। ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਲ ਸਿਆਸੀ ਬੰਦੇ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਲ ਆਦਮੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੋਕਲ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਪੀ. ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਧੀਨ ਮਿਲੇ ਹਥਿਆਰ (ਬੰਦੂਕ ਪਿਸਤੌਲ ਆਦਿ) ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਤੇਲ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ "Kill men and rape women (ਆਦਮੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕਰੋ)।

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਸਨ ਅਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗਰੋਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੋਕਲ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਪੀ. ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਭੱਟੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਥਿਆਰ ਖੋਹੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਰਾਡ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੈਟਰੌਲ ਛਿੜਕ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। 3 ਅਤੇ 4 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕਈ ਗੱਭਰੂ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਾਈ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੰਨਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿੱਖ 21 ਰੁਪਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਾਈ ਨੂੰ ਦਿਵਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਈ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਵਸੂਲ ਹੋਏ।

ਇਸ ਕਲੋਨੀ ਦੇ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਪੜਤਾਲੀਆ ਸੱਜਣ ਉਸ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਔਰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਬ ਸਭ ਸੇ ਅੱਛਾ ਯਿਹ ਹੋਗਾ ਕਿ ਆਪ ਹਮ ਸਭ ਕੋ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੇਂ। ਅਬ ਹਮ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਤੇ ਕੈਸੇ ਜੀਏਂਗੇ।

2 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੰਦਰ 35 ਵਕੀਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਐਮ. ਤਾਰ ਕੁੰਡੇ, ਸੋਲੀ ਸੁਰਾਬ ਜੀ, ਐਫ. ਨਾਰੀਮਾਨ, ਅਨਿਲ ਦੀਵਾਨ, ਗੋਬਿੰਦ ਮਖੌਟੀ, ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ ਅਤੇ ਰਾਜਨ ਦਿਵੇਦੀ ਵਰਗੇ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ

ਅੱਠ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਬਾਦੀਆਂ ਸ਼ਕਰਪੁਰ, ਪਾਂਡਵ ਨਗਰ, ਵਿਨੋਦ ਨਗਰ, ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਰ ਘਰ ਦੇ ਮੂਹਰਲੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਦੇਹ ਸਾੜੀ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ। ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੰਨੇ ਜਾਂਦੇ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਰਾਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਦਾ ਵਿੱਚ ਖੋਭੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਡੰਡੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ, ਕੁਰਲਾਉਦਿਆਂ ਉਪਰ ਤੇਲ ਛਿੜਕ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਜਦ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਬਦਮਾਸਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਨੱਚਦੇ ਟੱਪਦੇ ਖਿੱਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਮੋਨਾ, ਮੋਨਾ, ਮੋਨਾ।

ਜਦੋਂ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਕਈ ਜਖ਼ਮੀ ਜਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਰਾਮ ਮਨੋਹਰ ਲੋਹੀਆ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਲੈਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਖ਼ਮੀ ਔਰਤਾਂ ਵਿਨੋਦ ਨਗਰ ਤੋਂ ਲਿਆਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲੋਨੀ ਸਾਡੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਵੀ ਬਦਮਾਸਾਂ ਵਲੋਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਕਲੋਨੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘਿਣਾਉਣੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਗਰੋਹ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਲੋਹੇ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਗਿੱਦੜ ਕੁੱਟ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਤੇਲ ਛਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ।

ਇਸ ਕਲੋਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਈਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਖਾਵੰਦਾਂ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਸ ਕੱਟੇ ਗਏ, ਫਿਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਰਾਡਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਧਮੋਏ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜੇ ਗਏ। ਐਸਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਲੋਨੀ ਤੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਐਮ. ਪੀ. ਵਲੋਂ ਹਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਕਲੋਨੀ ਬਾਰੇ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ:

31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 2 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਹਾਲਾਤ ਸਿਖਰ

ਦੇ ਕਸਾਈਪੁਣੇ ਦੀ ਇੱਕ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਤਸਵੀਰ ਹਨ। 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 400 ਸਿੱਖਾਂ, ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਹਲੇ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕੌਂਸਲਰ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬਕਾਇਦਾ ਜਥੇਬੰਦ ਗਰੋਹ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ:

ਇਹ ਸਾੜ ਫੂਕ, ਬਲਾਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਚੌਦਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੱਤ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜੇ. ਪੀ. ਨਰਾਇਣ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੱਤ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਲੀ।

2 ਨਵੰਬਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ 5:30 ਵਜੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਦੇ ਬਲਾਕ 32 ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ, ਸਾੜ ਫੂਕ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਸੜ ਚੁੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹੋਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਬੰਧਤ ਏ. ਐਸ. ਪੀ. ਨਿਖਲ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਮਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਦ ਸਾਰੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਸੜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ The Situation in the capital was under control (ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਸੀ)

ਉਸੇ ਦਿਨ ਬਲਾਕ 28 ਬਾਰੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸੁਖਵੀਰ ਸਿੰਹ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ ਕਿ "Total peace was reigning" (ਪੂਰਾ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਕਾਇਮ ਹੈ), ਪਰੰਤੂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਨਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਵਾਲੀ ਪੁਲੀ ਹੇਠਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਰੋਂਦੇ ਅਤੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ 70 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੱਚੇ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

3 ਨਵੰਬਰ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਤਕ ਲੋਕਲ ਕਾਂਗਰਸ ਕੌਂਸਲਰ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਬੱਚੇ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਪੰਤੂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਬੁਲਾਈ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸੁਭਾਸ਼ ਟੰਡਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15-20 ਦੱਸਣਾ ਅਤੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਗਵਾਈ ਸਭ ਠੀਕ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਕੇਵਲ ਤ੍ਰਿਲੋਕਪੁਰੀ ਅੰਦਰ ਮਰਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ 613 ਸੀ, ਸਭ ਥਾਂ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਿਛੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਦਿੱਲੀ ਅੰਦਰ ਵਰਤੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਕਾਰਨ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਲੋਕ, ਜੋ ਆਮ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਅਤੇ ਬੇਵਾ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਸਨ (ਜਵਾਨ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ), ਵਾਸਤੇ ਗੀਲੀਫ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਨਾ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੇ ਬੇ

ਘਰ ਹੋਏ ਲੋਕ ਵੀਹ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਬਲਿਕ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਾਜ਼ਤ ਰਫਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਰਾਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਹੀ ਟੱਟੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਘਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ।

7 ਨਵੰਬਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਐਲਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਚਾਲ੍ਹੀ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਚਾਲ੍ਹੀ ਲੱਖ ਕਿੱਧਰ ਗਏ? (ਕਾਂਗਰਸ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਫੰਡ ਵਿੱਚ?)

ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਲੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ 2 ਕਰੋੜ ਦਾ ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ ਬਰਾਮਦ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 2960 ਲੁਟੇਰੇ ਫੜੇ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਲੋਕਲ ਕਾਂਗਰਸ ਲੀਡਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਬਹੁਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਛੁੱਟ ਗਏ। ਬਰਾਮਦ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਕਿੱਥੇ ਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾੜ ਫੂਕ ਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਿਖਾਈ ਹੀ ਗਈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਾਰੇ ਕੁੱਟੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੀਲੀਫ ਸਹਾਰਾ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਜਨਕ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਸੋਚਿਆ, ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਛੱਡੋ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਕਨਾਟ ਪੈਲੇਸ ਅੰਦਰ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਸਾੜੇ ਫੂਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੇ ਜਵਾਨ ਤਮਾਸਬੀਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖੜ੍ਹੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘਾਟ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਦਿ ਲੁੱਟ ਕੇ ਸਾੜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਰਹਿਨਮਾਈ ਹੇਠ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੰਜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਪੀ. ਦਾ ਇਸ ਸਾੜਫੂਕ ਅੰਦਰ ਰੋਲ ਕਹਿਣਾ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ, ਪਰ ਜੋ ਤਬਾਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਐਮ. ਪੀ. ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਕੋਝੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਇਨਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਐਮ. ਪੀ. ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਚੁਣ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ

ਅਸਥਾਨਾਂ (ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਪਬਲਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾਲ ਤੇ ਪਾਨੀਪਤ ਅੰਦਰ ਹਰਿਆਣਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸਾੜੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਜ਼੍ਹੂਦ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਵਰਤਾਏ ਪਲਾਨ ਅਧੀਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੀ ਕਰਤੂਤ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ 500 ਸਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਬਾਵਜੂਦ ਅਨੇਕ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਦੇ, ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ। ਇੱਕ ਇਕੱਲੇ ਦਿੱਲੀ ਅੰਦਰ 173 ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ, ਮੁੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੀਸ ਗੰਜ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਬਚੇ ਕਿ ਉਥੇ ਸਿੱਖ ਮਜ਼੍ਹੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਜ਼ੂਮ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਡੱਟ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ, ਅੱਗ ਵੀ ਲਾਈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਉਥੇ ਮਨਮਾਨੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਕਿੰਨੇ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਅਹਿਸਾਨਫਰਾਮੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਵੂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹਿੱਤ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰਕ ਬਿਭੂਤੀ ਦੇ ਇਸ ਥਾਉਂ (ਗੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ) ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ, ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੀ ਇੰਤਹਾਂ ਕਹੀਏ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ? ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਮਝੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅੱਤ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਬਹੁਤ ਨਿਆਰੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਐਮਨਾਬਾਦ ਅੰਦਰ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ।

ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ

ਜੁਲਮ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਐਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨੀ ਵਿਧਾਨ ਐਸਾ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਗੱਲ ਸਹਿਜ ਭਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜੁਗਤ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਅੱਤ ਹੋਈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ

ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਪੁਣੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦਾ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਉੱਤੇ ਕਾਲਖ ਫੇਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਲੈ ਆਉਣ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਰੱਬ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਆਉਂ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਫੌਰੀ ਫਲ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਵੇਖ ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਨਿਆਂ ਨਹੀਂ, ਨਿਆਉਂ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤੇਗਾ ਅਤੇ ਅੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਭੋਗਣਗੇ। ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ, ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਵੰਬਰ, 2008 ਵਿਚੋਂ

*****

ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਹੋਂਦ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ ਚੁਰਾਸੀ, ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਿੰਸਾ

—ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੀਰੀ

ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਹੋਂਦ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਦਾਰ ਮਦਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇੰਜ ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪਰ ਨਜ਼ਰ ਦੌੜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਸਿਰਫ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਹਿਮੇ ਸਹਿਮੇ ਜਿਹੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਨਵੰਬਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਢੁਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਿਨ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਆਦਰਸ਼ਾਂ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪਜੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਰੂਪ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਚੇਤੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਚੀਸ ਟਸਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਵੀ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦ ਹੱਥ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢੱਠਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਸਲਾਘਾਤ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ 1947 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਖਿਲਾਫ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹਮਲੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੀ ਹਕੀਕਤ ਵੀ ਹੁਣ ਜ਼ਰਾ ਸੌਖੀ ਪੱਲੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਵੱਲੋਂ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਹਿਜ਼ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ

ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਉੱਪਰ ਅਧਾਰਤ ਕੁੱਲਮੁਖੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਫਾਂਸੀ ਜਨੂੰਨ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਲੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵੱਲੋਂ ਚਿਤਵਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਲਲਕਾਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣੇ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਦੰਗਾਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ ਹਿੰਦੂ ਤਬਕਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਤੁਖਮ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

1947 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਦੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ, ਜੂਨ 1984 ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੁਜਰਾਤ ਹਿੰਸਾ ਨੇ ਤਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਸਬੂਤੀ ਅਤੇ ਇੱਜਤ ਭਰਪੂਰ ਸਵੈ ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਹੋਂਦ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਦਾਰ ਮਦਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਇੰਜ ਜਦ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪਰ ਨਜ਼ਰ ਦੌੜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਸਿਰਫ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਹਿਮੇ ਸਹਿਮੇ ਜਿਹੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਥੋੜੀ ਅੱਖੜ ਅਤੇ ਅਸਚਰਜ ਪੂਰਨ ਵੀ ਲੱਗੇਗੀ ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਸੱਚ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਲੇਸਟ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਧਿਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜ਼ੁਲੇ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਰਣਨੀਤਕ ਸਿਆਸੀ ਪਹੁੰਚ ਸਦਕਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਾਂ

ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਧਾਰਮਿਕ, ਨਸਲੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਸਿਆਸਤ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਲੂਮ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਵਰਤ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਬੜਾ ਹੀ ਔਸਤ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੇ ਲਈ ਇਖਲਾਕੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਇਹਾਦੇ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ, ਨਸਲੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੋਲ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ, ਪਿਛਲੇ 50-52 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀਆਂ ਨਸਲੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵੱਲੋਂ ਰੱਜ ਕੇ ਕੁੱਟੀਆਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਉੱਪਰ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਉਘੜਵਾਂ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਖੌਤੀ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਦੀ ਮੁਦਈ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹੈ ਜੂਨ, 1984 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਉਪਰੇਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਟੈਂਕਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਵੱਡੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਸੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੰਗੇ। ਤੀਜੀ ਘਟਨਾ 6 ਦਸੰਬਰ 1992 ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਢੱਠਣਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਮਜ਼੍ਹਦ ਪੀ. ਵੀ. ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਸੀ। ਉਂਜ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਤਾਰ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਸੰਬਰ 1992 ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦਾ ਅਸਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੌਥੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ ਇੱਕ ਈਸਾਈ ਪਾਦਰੀ ਗ੍ਰਾਹਮ ਸਟੇਅਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤਸੱਦਦ ਝੱਲ

ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਲਵਾਦ ਵੱਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਇੱਜਤ ਭਰਪੂਰ ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਮਜ਼੍ਹੂਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਕਲਪ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੀ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਮੁਕੰਮਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਰਹੁ ਰੀਤਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਅਧਾਰਿਤ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰਾਜ ਵੱਲ ਵੱਧਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਣ ਲੱਛਣ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਵਾਰ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਵੱਧ ਜਾਣਾ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਫਸਲ ਜੂਨ, ਨਵੰਬਰ 1984, 1992 ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਬਰੂਦ ਵਿੱਚ ਵੱਟਣਾ ਹੀ ਵੱਟਣਾ ਹੈ। ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਪਾਉਣਾ, ਬੇਰਹਿਮ ਮਾਰ ਕੁੱਟ, ਅਨਿਆ ਕਰਲਾ ਆਦਿ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਸਾਂ, ਬੇਜਾਨ ਕੱਖ ਕਾਂਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਾਸੂਮ ਲੋਕਾਂ ਬੁੱਢਿਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨ ਸੁਟਣਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਲਵਾਦ ਦੀ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਕਾਢ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਹਿੰਦੂ ਬੁਨਿਆਦਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜਿੰਨੇ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਢੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤੋਂ 100 ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰਨ ਲਈ ਉਹ ਸਰਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਦਲਿਆਂ ਦੇ ਕਮੀਨੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਿਆ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਦੁਖਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਘਣਚੱਕਰ ਅਤੇ ਗਧੀ ਗੋੜ ਰੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ।

ਸਿ. ਸ. 2002 ਨਵੰਬਰ

ਕਦੋਂ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ?

ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰ

ਸਾਲ 1984 ਦੌਰਾਨ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਣਾ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਲਈ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਇੱਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਾ ਕਦੀ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਨਾ ਹੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਅਤੇ “ਧਰਮ ਯੁੱਧ” ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਸੀ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਵੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ 222 ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1762 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਣਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ। ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਬਦਲਾ ਵੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ, ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਤੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਬੁਕਾਰੋ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ ਵਲੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਹੀ ਵਹਿਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਪੁਲਿਸ

ਤਮਾਸ਼ਾਹੀ ਬਣੀ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਤੇ ਬੇਲਗਾਮ ਭੀੜ ਨੂੰ ਸਹਿ, ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਫੂਕ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹੀ ਪੈਟਰਨ ਸੀ, ਗੁੰਡਾ ਅਨਸਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇ ਹੱਥ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਏ (ਰਾਡ) ਸਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਉਪਰ ਇੱਕ ਸਫੈਦ ਜਿਹਾ ਪਾਊਡਰ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਗਸਤ 1947 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਤੱਕ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਹਿਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਫੌਜ ਬੁਲਾਈ ਗਈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਰੋਕਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਕਈ ਨਿਰਪੱਖ ਤੇ ਸਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੜ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਕ ਤੇ ਲੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁੰਡਾ ਭੀੜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ, ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਵਰਗੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਨਮਕ ਛਿੜਕਣ ਲਈ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉੱਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨ ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਟਿਕਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ, ਸਗੋਂ ਜਿੱਤ ਜਾਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਟਾਈਟਲਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਆ। ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਹੋ ਜਾਏ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਣਾ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰੱਖਤ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਪੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹਿਲਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਨੱਥੂ ਰਾਮ ਗੋਡਸੇ ਦੇ ਮਰਾਠਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਨਾ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ। ਕੀ ਇਹ ਦਰੱਖਤ (ਇੰਦਰਾ) ਮਹਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ, ਅਧਿਕਾਰ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੰਗ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਕ ਇੱਕ ਜੱਜ ਜਸਟਿਸ ਜਗਨ ਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਆਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਜਾਂਚ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ (ਜਸਟਿਸ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਨੇਤਾ ਸਨ) ਇਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਬਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਲੀਨ ਚਿੱਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਦ ਮਰਵਾਹਾ ਦੀ ਅਵਗਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਾ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਕਈ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਕੇ ਹਿਜ਼ਰਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਵਰਨਰੀ ਰਾਜ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੁੱਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਜਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ, ਜਿਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੀਵ ਲੋਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਕਿਸਮਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਕਦਮ ਉਠਾਏ। ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ 19 ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਰਾਜੀਵ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਦੰਗਾ ਭੜਕਾਉਣ ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਐਨ. ਡੀ. ਏ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਨੰਗਾ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੋਧਰਾ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਵਹਿਸ਼ੀਆਨਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ, ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਬੇ ਪੱਤੀ ਤੇ ਸਮੂਹ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਵਰਗੀਆਂ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸੁਹਿਰਦ ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਰ ਸੰਹਾਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਿ ਨਾਲ ਖੂਨ ਦਾ ਨੰਗਾ ਨਾਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਤਮਾਸ਼ਾਹੀ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਟਾਰ ਚੈਨਲ, ਆਜ ਤੱਕ ਤੇ ਜੀ ਨਿਊਜ਼ ਵਰਗੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨੰਗਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਕਹਿਰ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਦਿਖਾਉਣੀਆਂ ਸਨ। ਕੌਮੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਜਰਾਤ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖਿਚਾਈ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ 1984 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਗੁਜਰਾਤ ਜਾਕੇ ਸਹੀ ਹਲਾਤ ਦੇਖ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ 1984 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੱਜਣ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਕਾਸ਼, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅੱਜ ਵਰਗਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮੀਡੀਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤਸ਼ੱਦਦ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਚਿਹਰਾ ਤਾਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਿ. ਸ. ਨਵੰਬਰ 2002

1984 ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਕਲਮ .....?

—ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਕੋਈ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਰਚਨਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵੇਲੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਉੱਪਰ ਭਾਰੀ ਹੋਈ ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਜੀਵਨ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸੇਕ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਜਾਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨਵਸਿਆਤੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਤਖ਼ਲੀਕ ਨੂੰ ਸਰਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਇਸ ਰਹਿਗੁਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸਾਫ ਸਾਫ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਉਸ ਗਹਿਰੇ ਤੇ ਸੰਘਣੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਲੋਕ ਉਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁਚਾਵੇ। ਵੈਸੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਕਈ ਹੀਲੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅੰਤਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤਾਂ ਤਖ਼ਲੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚੰਦ ਬੇਹੱਦ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਸ ਉਪਰ ਅੱਤ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। 1984 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਉੱਪਰ ਵਾਪਰੇ ਜਬਰਦਸਤ ਹਾਦਸੇ “ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ” ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ* ਦੇ ਐਸੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਿਜ਼ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਮ ਤੋਂ ਆਮ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਜੋੜਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ “ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ” ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਅਜੀਬੋ

ਗਰੀਬ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖਾਮੋਸ਼ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਐਸੀ ਕੌਮ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ “ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਮੰਗਦੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਦਾ ਐਨੇ ਗਿਣੇ ਮਿੱਥੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਘਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਅਣਆਈ ਮੌਤ ਮਰਨਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਲੰਧਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਕੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੀਬਰ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਉੱਪਰ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਨਾਵਲ ਜਾਂ ਨਾਟਕ ਆਦਿ ਲਿਖਦੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਸੁਆਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਭਖਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਪਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ” ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਾਹਿਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਐਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਣ ਗੌਲਿਆਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਕਿ 1947 ਦੀ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੀ ਘਟਨਾ ਜੋ ਕਿ ਐਨੀ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵੇਧਕ ਸੀ, ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਣਗਿਣਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਪਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ “ਲਬਾਂ” ਨੂੰ ਜੰਦਰੇ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਵਾਪਰੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਕੋਈ ਤੀਬਰ ਸੰਵੇਦਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀਵਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਾਣ, ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਵੇਦਨਹੀਨ ਜੀਵਨ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਹਰ ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਸੰਵੇਦਲਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਖੂਨ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਬਰ ਦੀ “ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਝ” ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਹੇਠ ਪਿਸ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਿਵੇਂ ਵਿਲਕ ਪਏ ਸਨ।

ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਡਰਾਇਆ।

ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨਾ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮ ਕਰ ਮੁਗਲ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।

ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨਾ ਆਇਆ।

ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਮ ਨਿਹਾਦ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਐਡੇ ਜ਼ੁਲਮ ਸਿਤਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਅੱਥਰੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਰੇ। ਐਨੀਆਂ ਦਿਲ ਚੀਰਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੇਖਕ ਤਤਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਖੋਫ਼ਜ਼ਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਪੇਰੰਡੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਕੇ, ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖ

ਅੱਤਵਾਦੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਲੇਖਕ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਉਸ ਮਿਸਾਲ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖੁਦ ਐਤਮਾਦੀ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਫਵਾਹਾਂ ਤੇ ਦਬਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੇਖਕ 1984 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਬਦਗੁਮਾਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਯਕੀਨਨ ਲੇਖਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਸੱਤਾ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬਦਗੁਮਾਨੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਏਤਮਾਦੀ ਨੂੰ ਗਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਦੱਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਿਰਾਦਰੀ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਦੀ ਸਿਕਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। 1990 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੂ ਕੱਟੜਪੰਥ ਦੇ ਮੁੜ ਉਭਾਰ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਅਤਿਆਚਾਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਥਰਥਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਬਰੀ ਮਸੀਤ ਢਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ 12 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੰਡਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵੇਦਨਹੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾਕੇ ਜੋ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦਾ ਖੂਨ ਦੇ ਸ਼ੋਇਲੇ ਗਾਵਾਹਿ ਨਾਨਕ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿੱਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਥੋੜਾ ਹੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ 1947 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਖਿਲਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਾਕੇ ਨੀਲੇ ਤਾਰੇ ਤੇ ਨਵੰਬਰ ਉਨੀ ਸੌ ਚੁਰਾਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਨੀ ਸੌ ਚੁਰਾਸੀ ਅਤੇ ਤਾਰਨ ਗੁਜਰਾਲ ਦੀ ਦਰਦਨਾਮਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੰਸਮਰਣ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਲਿਖਤਾਂ ਵੱਧ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਕਸਰ ਹਰ ਸਾਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਲਾਤਮਕ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆ ਕੇ ਲੇਖਾਂ ਜਾਂ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੁੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਲੱਭਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਉੱਪਰ ਖਰੀਆਂ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀ “ਅਣਿਆਈ ਮੌਤ ਮਰੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ” ਅਤੇ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ “ਜ਼ਖਮ” ਬਿਹਤਰੀਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਦੀ “ਅਣਿਆਈ ਮੌਤ ਮਰੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ” ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਾਲੀ ਸੜਦੀ ਬਲਦੀ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਦਿੱਲ ਟੁੰਬਵਾਂ ਚਿਤਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੂਤਰੀ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਕੇ ਲੁੱਟਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ ਵਰਨਣ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅੱਧੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ “ਜ਼ਖਮ” ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਪੀੜ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸਫਲ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਸੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦੰਗਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਉਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਗਹਿਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਪਰਾਲੇ ਬਸ ਉਂਗਲਾਂ ਉੱਪਰ ਗਿਣਨ ਜੋਗੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਸ ਕੁਝ ਇੱਕ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਲੇਖਕ ਬਿਰਾਦਰੀ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ “ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ ਆਪਰੇਸ਼ਨ” ਤੇ “ਨਵੰਬਰ 84” ਵਿੱਚ ਐਨੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ? ਕੀ ਇਹ ਫਰਕ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋਏ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਡਰ ਗਏ ਸਨ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੁੜ ਗਏ ਸਨ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਦਾਰੇ ਵਿੱਚ....? ਵੈਸੇ ਵੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਡਟਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਅਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਖੀਰ ਖਾਣੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

*****

ਨਵੰਬਰ 1984 ਈ: ਵਿਖੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ

ਡਾ. ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖੀ, ਜੌਗਰਫੀ ਵਿਭਾਗ,

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਅਕਤੂਬਰ 31, 1984 ਈ: ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਯਾਦ ਰਹੇਗੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਕਾਰਨ ਇਕੱਲੇ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ 2,733 ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੋਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਗਿਣਤੀ ਅਸਲੀ ਸੰਖਿਆ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੈਂਕੜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਦੀ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਧਿਆਨਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਾਪਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਲਾਅ ਐਂਡ ਆਰਡਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚੁੱਕੇ ਗਏ। ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਈ ਇੱਕ ਤਰਫ਼ਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ 1984 ਦੇ ਦੰਗੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 1984 ਈ: ਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਟੱਕਰ ਅਰਥਾਤ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ

ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਤਾ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੋਈ ਮਿਸਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੀ ਅੱਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤਾਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰੀਨ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਨਵੰਬਰ, 1984 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਮਾਰ ਧਾੜ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਸੰਨ 1982 ਤੋਂ ਹੀ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ 1982 ਈ: ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ ਅਤੇ ਜੇਬਾਂ ਦੀ ਚੈਕਿੰਗ ਕਰਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਭਰੀ ਹੋਈ ਬੱਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਇਕਦਮ ਉੱਠਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 1984 ਈ: ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੇ ਲੰਘਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਾਹ ਕੇ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਸਨ (1) ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਉਜਾੜਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, (2) ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, (3) ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਵਾਪਰਿਆ, (4) ਇਸ ਤਸ਼ੱਦਦ ਤੇ ਲੁੱਟਮਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਰਫਿਊ ਨਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੇ ਕਿੱਤੇ ਲਾਇਆ ਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਯਾਦ ਨਾ ਰਿਹਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਈ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਛਾਪੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਨਰੂਲਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਦਨ ਲਾਲ ਖੁਰਾਣਾ

ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਫ਼ਿਊਜ਼ੀ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਮਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੈਯਾ ਜੇਤਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਲਫ਼ੀਆ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਸੀ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਸੁਰੱਖਿਆਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਕੀ ਇੰਨੇ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਕੇ ਵਲ ਝੁੱਗੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬਲਬੂਤੇ ਤੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਜੇਕਰ ਝੁੱਗੀ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਵਜੋਂ ਆਏ ਤਥਾ ਕਥਿਤ ਗੁੱਸੇ ਕਾਰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਘਿਣਾਉਣੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਖਾਤਰ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ? ਕੀ ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਸਿਰਫ਼ ਧਾੜਵੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੇਤਾ ਵੀ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸਨ?

ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਹਿੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ (ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ) ਉਹ ਤਕੜੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਰਥਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਅਤੇ ਮੰਤਵ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਰਫਿਊ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 12,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ 4-5 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਕਰਫਿਊ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਕੱਲੇ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਪਿੱਛੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮਰਥਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਿੱਤੇ ਫਿਰ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਮਾਰ ਧਾੜ ਨੂੰ ਭਰੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ

ਕਿ “ਜਬ ਕੋਈ ਬੜਾ ਪੇੜ ਗਿਰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਕਾਂਪਤੀ ਹੈ” ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹੀ ਲੋਕ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਚਾਲਕ ਸਨ।

ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ

ਲੋਕਰਾਜ

ਇਸ ਵਿਆਪਕ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਆਲ ਉੱਠਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟਮਾਰ, ਬੇਪਤੀ ਅਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚਾ, ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣ, ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਰਾਜ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਮੰਨਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਈ “ਵੱਡੇ” ਲੀਡਰ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਜਾ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਹੋਰ ਵੀ ਛੋਟੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਮਰੀਕੀ ਕਵੀ ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

“ਮਹਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਝੁੱਗੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਕੇਵਲ ਜਿਆਦਾ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਧਰਮ, ਹਰ ਫ਼ਿਰਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਅਤੇ ਹੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ। ਸੰਨ 1984 ਦੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਉੱਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਘੜ ਕੇ ਵੱਡਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆਂ 16 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਜ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਵੱਡੀ (ਰਾਸ਼ਟਰੀ) ਜਾਂ ਛੋਟੀ (ਰਿਜ਼ਨਲ), ਸੱਜੀ ਜਾਂ ਖੱਬੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਹਿੱਸਾ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਬਾਰੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਤੀਰਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਉਂਦੀ।

ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਪਰੀ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ: (1) ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, (2) ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਸਾਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ, (3) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵੱਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਝੁਕਾਓ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਹੋਣਾ, (4) ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚੁਕਾਉਣ ਲਈ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ, (5) ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੀ ਹਿੰਸਾ ਪੀੜਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਵੇਂ, ਨਿਖੜਵੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਾਰਨਾ (ਜਿਵੇਂ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਮਗਰੋਂ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ) ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਬੇਰੁਖੀ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣਾ (ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ)।

ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਇੱਕਦਮ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸੇ, ਬੇਵਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਭਿਆਨਕ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ, ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਫੌਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਬੇਵਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਕਦੇ ਕਲਪਨਾ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1984 ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਤਾਕਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਮਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਵਿੱਚ

ਅਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਕਦਮ ਫੈਲੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰ ਆਏ ਸਨ।

ਇਸ ਘੋਰ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਈ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤੇ ਸਿੱਖ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾੜਕੂ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਚੀਸ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੱਠੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਵਿਸਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛਿਪੀ ਪਈ ਹੈ।

ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖੋਂ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਅਕਾਲੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਤਲਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਗਭਗ ਉਹ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਕਾਲੀ ਗਰੁੱਪਾਂ ਤੇ। ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ 1984 ਈ: ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਧਿਰ ਦੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਪਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਚਨ (discourse) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਨ 1984 ਈ: ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਛਾਣ ਬੀਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਸੰਠਠਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਸਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼

ਨਾਂਦੇੜ (ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ) ਦੇ ਇੱਕ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਾਰਕੁੰਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਖਬਰ, ਨਾਂਦੇੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਨੂੰ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਖਬਰ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਰਾਮ ਪੁਨਿਆਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤੱਥ ਪੜਚੋਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਾਂਦੇੜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਨਾਗਰਿਕ ਮੰਚ, ਨਾਗਪੁਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਕੁੰਨ ਡਾ: ਸੁਰੇਸ਼ ਖੈਰਨਾਰ, ਅਹਿਮਦ ਕਾਦਿਰ ਅਤੇ ਅਰਵਿੰਦਰ ਘੋਸ਼ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ 06 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ, ਨਾਂਦੇੜ ਲਈ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ 6 ਵਜੇ ਤੱਕ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਨਾਂਦੇੜ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹ ਘਰ ਨਾਂਦੇੜ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਬੁਦਰੁਕ ਉਪਾਨਗਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਟਬੰਧਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਹ 3000 ਵਰਗ ਫੁੱਟ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਦੋ ਮੰਜਿਲੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਧਮਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਲਾ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਘਰ ਦੀ ਨੇਮ ਪਲੇਟ ਤੇ ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਂ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਜਕੋਂਡਵਾਰ, ਸਿੰਚਾਈ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਾਬਕਾ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਇੱਕ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ। ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(ਘਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਜਿਹੀ ਕੁਟਿਲ ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੇ ਮੰਨੇ

ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਘਰ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਿਉਂ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਘਰ ਵਜੋਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਪ੍ਰਸੰਸਾਯੋਗ ਜਵਾਬ ਇਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇੱਜਤਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਪਟਾਕੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਵਪਾਰ, ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਦੂਰਗਾ ਨਕਾਬ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸਿਵਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ 6 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਸਵੇਰੇ 1.30 ਵਜੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਾਗ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਖੁਦ ਬਖੁਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜੋਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿਣਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਪੜੋਸੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਵੀ ਜਾਣ ਸਕੋ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪੜੋਸੀ ਬਹੁਤ ਸੱਭਿਆ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਇੱਜਤਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਧਮਾਕੇ ਬਾਰੇ ਭਾਗਯ ਨਗਰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਭਾਗਯ ਨਗਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਏ, ਜੋ ਰਾਜਕੋਂਡਵਾਰ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ ਮਹਾਜਨ, ਜੋ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਬਾਇਲ ਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਲਿਸਕਰਮੀ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੇਵਾ ਦਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜਾਰਾਮ ਵੱਤਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਰਿਟਾਇਰਡ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਾਂਦੇੜ

ਆਏ ਸੀ। ਰਾਜਾਰਾਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਛਮਣ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਇੱਕ ਚੰਗਾ, ਬਹੁਤ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਇੱਜਤਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਉਹ (ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ) ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ, ਨੂੰਹ ਅਤੇ ਪੋਤਰੀ ਨਾਲ ਸਿਰੜੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹੋਏਗੀ....ਆਦਿ।

ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਰਾਜਾਰਾਮ ਵੱਤਰਾਮ, ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹੈ, ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹਿੰਦੂ ਬਿਰਾਦਰੀ ਦਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਪੱਖਪਾਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਏਨਾ ਚੰਗਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ (ਛੋਟੀਆਂ) ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪੂਜਾ ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ।

ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਸਵੇਰ ਦੇ 1:30 ਵਜੇ, ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਏ ਭਾਰੀ ਕੰਪਨ (ਜਿਸਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਭੂਚਾਲ ਸਮਝ ਲਿਆ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਦੌੜੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਪੁੰਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਵੇਖਿਆ। ਧਮਾਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਕੁਝ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ 50 ਫੁੱਟ ਦੂਰ ਤੱਕ ਜਾ ਡਿੱਗੇ। ਮੌਕੇ ਤੇ ਦੋ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦਕਿ ਤਿੰਨ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਰੇਸ਼ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ (ਉਮਰ 29 ਸਾਲ) ਸੀ, ਜੋ ਲੱਛਮਣ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹਿਮਾਂਸ਼ੂ ਵੇਂਕਟੇਸ਼ ਪਾਣਸੇ (ਉਮਰ 31 ਸਾਲ) ਸੀ। ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਖਮੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। (1) ਯੋਗੇਸ਼ ਰਵਿੰਦਰ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ, (2) ਮਾਰੂਤੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਵਾਘ, (3) ਗੁਰੂਰਾਜ ਜੈਰਾਮ ਤੁਪਰੇਵਰ। ਛੇਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਖਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਘਟਨਾ ਸਥਲ ਤੋਂ ਦੌੜ ਗਿਆ, ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੇ ਇਹੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰਫ 5 ਵਿਅਕਤੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ੂਦ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਖਮੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਖਮਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਾਸਤੇ ਘਟਨਾ ਸਥਲ ਤੋਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਰਖੇੜ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁਸਾਡ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜਖਮ (ਰਸੋਈ ਗੈਸ) ਸਿਲੈਂਡਰ ਫਟਣ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਨ।

ਉਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੁਸਾਡ ਤੋਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਖਬਰ ਛਪੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਟਾਖਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਟਾਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਪਟਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਘੱਟ ਤਾਕਤ ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ ਧਮਾਕੇ ਹੁੰਦੇ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਧਮਾਕਾ ਨਹੀਂ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਟਾਖਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਟਾਖਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ 7 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਨਾਲ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਰੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੰਬ ਦੇ ਪੁਰਜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਜੇ ਵਾਕਈ ਇੱਕ ਬੰਬ ਦੇ ਪੁਰਜੇ ਸਨ, 7 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁੱਲ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੋਫੇ ਦੇ ਨੀਚੇ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਪਾਈਪ ਬੰਬ ਅਤੇ ਬੰਬ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਬਰਾਮਦ ਹੋਇਆ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਬੰਬ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇੱਕ ਖੁਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੰਬ ਵਿਰੋਧੀ ਦਸਤੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਬੇਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਬੰਬ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਰੰਭਿਕ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਜ਼੍ਹੂਦ ਲੋਕ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੰਬ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਬ ਫੁੱਟ ਗਿਆ।

ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਆਦਾ ਤਦ ਹੀ ਜਾਣ ਪਾਵਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫੱਟੜਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬੰਬ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਾਇਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਬਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੈਸ ਜਾਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ ਸਮੇਤ ਚਾਰੋਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹਿਮਾਂਸ਼ੂ ਪਾਂਡੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਉਪਜ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਿਟੈਂਡੈਂਟ ਐਫ. ਐਸ. ਪਾਟਿਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂਚ

ਟੀਮ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਈ ਹਿੰਦੁਤਵਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਂਦੇੜ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਸੂਰਯ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਇਹ ਇਕਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਛਮਣ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦੇ ਘਰੋਂ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬੰਬ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਰ ਪੀ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦਾ ਘਰ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦੇ ਘਰ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਕਿੱਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਆਦਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚੁੱਪੀ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਕ ਆਰ ਪੀ ਰਾਹੁਲ ਪਾਂਡੇ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਇਕਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬ ਦੀ ਟਾਈਮਿੰਗ ਸੈੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਗਲਤੀ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੁਰਘਟਨਾ ਘਟੀ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹਾਲਾਂ ਅਧਿਕਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰ ਪੀ ਸੱਚਮੁਚ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਬੰਬ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਦ ਇਹ ਫੱਟ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰਾਨਾਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਟਾਖੇ ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਲੱਛਮਣ ਰਾਜਕੋਂਡਵਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲਾ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੋਢੇ ਦੇ ਥੱਲਿਓਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬੰਬ, ਆਈ. ਈ. ਡੀ. ਟਾਈਪ ਟਾਈਮਰ ਵਾਲਾ ਜਟਿਲ ਬੰਬ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਮੋਟ ਕੰਟਰੋਲ ਰਾਹੀਂ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਿਕ ਪਦਾਰਥ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਧਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਕਾਂਡ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਰੰਭਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਪੀ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜਿਆਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਲਗਭਗ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਬੀਜੇਪੀ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਦ ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਬੀ. ਪਾਟਿਲ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਐਮ.

ਐਲ. ਏ. ਅਨੁਸ਼ਤਾਈ ਖੇਡੇਕਰ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਵਾਗੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘ ਚਾਲਕ ਸ਼ਾਮ ਰਾਓ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਕੋਡਵਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਨਜ਼ੁਆਨਾਂ ਦਾ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ੰਕਰ ਗਾਇਕਵਾੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਟਾਖਿਆਂ ਨੇ ਅੱਗ ਫੜ ਲਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਕਤਾ ਵਿਨੋਦ ਤਾਵੜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲੋਂ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਏ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੈ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ? ਸਾਡੀ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿਆਸੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਰਕੁੰਨ, ਜਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਅਤੇ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਣ, ਦੇ ਘਰ ਹੋਏ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ ਲਈ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਨਾਂਦੇੜ ਦੀ ਅਬਾਦੀ 8 ਲੱਖ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 1 ਇੱਕ ਲੱਖ ਸਿੱਖ, 2 ਲੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਹੈ, ਨਾਂਦੇੜ, ਮਰਾਠਵਾੜਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ 1957 ਤੱਕ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਤਨਾਅ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਾਂਦੇੜ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ ਚੀਨੀ ਦੀਆਂ ਮਿੱਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਨਾਂਦੇੜ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਨਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ 17 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੜਕੇ, ਜੋ ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਨਵਰ ਜਾਵੇਦ (ਐਨ. ਸੀ. ਪੀ.) ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੋਵੇਂ ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ

ਚੱਲ ਰਹੇ ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਇਹ ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਆਮ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬ ਬਣਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਰ ਪੀ ਦੇ ਘਰ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਪੱਗਾਂ ਅਤੇ (ਨਕਲੀ) ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛਾਂ ਵੀ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਰ ਪੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨੇੜਲੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਜਿਦਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਕਸ਼ੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਪਰੋਕਤ ਅਫਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਧਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰਿਕ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਮਿਲ ਪਾਉਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਪਰ ਏ ਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਤਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾਂਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਫਿਰਕੂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਰਚਣ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਕੇਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਕਾਰਕੁੰਨ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਬੰਬ ਦੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਸਫੋਟ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੁਕ ਗਿਆ ਹੈ।

*****

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਕੀ ਹੈ?

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਬਿਊਰੋ

ਭਾਜਪਾ, ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਣਾ, ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਇਕ ਫਰਕ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। 1998 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਿਰਕੂ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਕੰਧਾੜੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਾਈ ਸੀ ਉਦੋਂ ਕੁਝ ਅਤਿ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਦੇ ਉਲਟ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਪਿੜ ਵਿੱਚ ਆਮਦ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰਕੂ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਭੀੜ ਹੀ ਇੰਨੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹਟਵੀਂ ਪਾਰਟੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਝੱਲ ਕੇ ਹਟੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਚੇਤਨ ਸਿੱਖ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਉਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਜਬਰੀ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਪਰ ਅੱਜ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਜਿੱਥੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਹੇਠ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਭਾਜਪਾ ਵਰਗੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੋਸਤੀ ਪੱਕੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

1998 ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਭਾਜਪਾ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ ਜਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਖੇਡਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਜਪਾ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਫਿਰਕੂਕਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਅੱਜ 10 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਪੂਰੇ ਦੁੱਖਦਾਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਥਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਓ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਣਗੇ। ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਅਦ ਇਸਾਈਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਹਿੰਸਾ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ ਉਹ ਬਜਰੰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਅਗਾਜ਼ ਸੀ। ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵਜੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਾਈਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਖੌਤੀ ਨਰਮ ਦਿਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਾਈ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਖਿਲਾਫ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੀਤੀ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਪੈਮਾਨੇ ਮਿਥਣੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਉਦਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਸਾੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਬਹਿਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਕਮ ਧਰਮ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਉਸ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਹਮਾਇਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉੜੀਸਾ ਵਰਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਉਸ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੋਧ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਨੁਕਰੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਯੋਜਨਾ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗ੍ਰਹਿ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵੀ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਹਰ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕਦੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਦੇ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਤਿਸ਼ੂਲਾਂ ਅਤੇ ਭਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਵਰੇਗੰਡ ਮੌਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਜ਼ਸਨ ਮਨਾਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦਾ ਏਜੰਟ ਆਖ ਕੇ ਫੜ੍ਹ ਲਵੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੀਡੀਆ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਹੀ ਫੋਟੋਆਂ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ

ਦਲੇਰੀ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਨਾ ਵਿਖਾਈ। ਕੌਮੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਲਈ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਹਉਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਸੋਚਣੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਤ ਪਨਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਮੰਦਿਰ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸੈਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਧੜੇ ਜੋ ਜ਼ਮਹੂਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਹਿ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੱਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਮਝਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

11 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਹਵਾਈ ਹਮਲਾ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਆਮਤ ਬਣਕੇ ਆਇਆ। ਤਾਲਿਬਾਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲੀ ਗਈ। ਹਰ ਹੀਲੇ ਵਸੀਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਰੇ ਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਉੱਤੇ ਜੋ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਇੱਕ ਜ਼ਮਹੂਰੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਨਾਲੋਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਵੱਧ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਮਰੀਕੀ ਫੌਜਾਂ ਧੜਾਧੜ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਵਰ੍ਹਾ ਕੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਜ਼ਹਿਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦੌਰਾਨ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਫਿਰਕੂ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਨਾਚ ਨੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦੇਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤਿੱਖੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਕਲਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਣਾ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਿਆਤ ਹਨ ਜੋ ਸਬਦਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਅਹਿਸਾਨ ਜ਼ਾਫਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਤਾਂਡਵ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਛਪੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪਰਦੇ ਤੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਸਵੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਂ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਗਿਰੋਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਮੁਜ਼ਰਮਾਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੈਮਰੇ ਨੇ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਕੜੇ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਕਹਿ ਪੀੜ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਹਿੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਧਿਕਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਥੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 850 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਧਰਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਜੋ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ, ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਡਟਵੀਂ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਘਟਨਾ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇੱਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਦੇ 7 ਵਜੇ ਹੀ ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਤਲੇਆਮ ਮਚਾ ਦੇਣਾ, ਇੱਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਾਲਮਾਨਾਂ ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਝੁੱਲੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਹਮਾਇਤ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਝਲਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਗੁੰਡੇ ਕਿਵੇਂ ਸਿਰਫ਼ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਤਿਸ਼ੂਲਾਂ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਆਏ, ਇਹ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਗੁਜਰਾਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਾਫੀ ਖਤਰਨਾਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨਾਕਾਮੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। 1992-93 ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪ ਵੀ ਅੱਗਾਂ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਪਥਰਾਅ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਿਸਾਲ ਦੇਸ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁੱਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ 1969 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਝੁੱਲੀ ਸੀ, 1970 ਵਿੱਚ ਭਿਵੰਡੀ ਵਿੱਚ, 1984 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 1992-93 ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਝੁੱਲੀ ਸੀ।

ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚਲੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਿਹੌਂ ਜਿਹਾ ਫਿਕਰੂ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਪਏ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਤੱਤ ਹਥਿਆਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਤਬਾਹਕੁੰਨ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਪੁਲਿਸ, ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਤਲਾਂ ਨਾਲ ਹਮਾਇਤ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਸਟਿਸ ਰੰਗਾਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਤਲੇਆਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਘਟੀਆ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਫੈਲੇ ਸਨ। ਜਸਟਿਸ ਡੀ. ਪੀ. ਮੋਦਨ ਨੇ ਭਵਿੱਡੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਭਵਿੱਡੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ। ਇਸ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਸਬੰਧੀ ਜਸਟਿਸ ਬੀ. ਐਨ. ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਕਾਤਲੀ ਟੋਲਿਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਜਸਟਿਸ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਰਿਆ, ਚਲ ਇੱਕ ਤਾਂ ਘਟਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀ ਗਈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਵਾਪਰੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਕਤਲੇਆਮ ਜਿੱਥੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਸੀ ਗਰੁੱਪ, ਜੋ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵੀ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਤੱਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਇਸ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰਕ ਰਾਓ ਨਾਇਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁੱਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਬਾਲ ਠਾਕਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਾਮਨਾ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਵਰਤਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਆਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੰਮਕਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਇਹ ਬਿਆਨ ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਲੱਗਭਗ 150 ਵਿਅਕਤੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। 3 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਊਟਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲੇ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਸੀ।

ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਹਿੰਸਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। 1985-86 ਵਿੱਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਖੂਨੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਮਾਇਤੀ ਸੀ। 1992 ਦੇ ਸੂਰਤ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਹੀ ਔਰਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। 11 ਸਤੰਬਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਅੱਤਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਪਰ ਸਾਰੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਕੱਟੜ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਲੁਕੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਫਿਰਕੂ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ

ਭੁਚਾਲ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਗੀਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਰੱਖਣ। ਵੈਸੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁਗ ਸਲਾਵੀਆ ਦੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਸਕ ਸੁਲਬੇਦਨ ਮਿਲ ਸੇਵਿਕ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਲ ਸੇਵਿਕ ਨੇ ਸਰਬੀਆ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਤਲੇਆਮ ਮਚਾਇਆ ਸੀ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਤਲੇਆਮ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮਚਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਿੰਨੇ ਦਿਨ ਵੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਨ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀਓਂ ਲਾਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਲਿਖਤੀ ਭਰੋਸਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤਹਿਤ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਧੱਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰਕੂਪਣੇ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉੱਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ, ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡੰਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਪੈਰ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਯੁੱਧਿਆ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਫਿਰਕੂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਹੁਣ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ 67 ਏਕੜ ਭੂਮੀ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਨੇ। ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ 1993 ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜ਼ਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਤਬਾਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਖੁਰ ਰਹੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਫਿਰ ਉਛਾਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਤਾਂਡਵ ਨੱਚਿਆ ਗਿਆ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਪੋਟਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਹੀ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੱਕ ਡਿੱਗ ਗਏ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪੱਖਪਾਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਖਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਾਗ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰ ਕਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਜਪਾ ਵਲੋਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਫਿਰਕੂਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਦਾ ਡਟਵਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਧ ਰਹੀ ਫਿਰਕੂ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨੱਥ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਗੀਆਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਧਿਰਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅਖਬਾਰੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ

ਵੀਰੇਂਦਰ

ਦੋ ਮਾਰਚ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਠੀਕ ਸੱਤ ਵਜੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਿਆ। ਏਥੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਜਾਣੇ ਪਹਿਚਾਣੇ ਚਿਹਰੇ ਸੀ। ਲੋਕ ਸਹਿਮੇ ਸਹਿਮੇ ਸੀ। ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਨਦਾਰਦ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸੀ ਉਹ ਫਟਾਫਟ ਰਫੂਚੱਕਰ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇਖਣ ਤਕ ਦੀ ਜ਼ਹਿਮਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਮੈਂ ਜਿਸ ਹੋਟਲ (ਨੇਸਟ) ਵਿੱਚ ਰੁਕਣਾ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪਿਕਅਪ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹਨ ਜੇ ਨਾ ਹੀ ਆਓ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਵਰੇਜ਼ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਏਧਰ ਓਧਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਸੂਹ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੱਧ ਘੱਟ ਭਾਅ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਜਣ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਟਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇੰਨਾ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ ਲਿਆ? ਉਥੇ ਤਾਂ ਠੇਠ ਦੰਗੇ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਡਰਾਈਵਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਪਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਤੱਕ ਦੇਖਿਆ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸਰ ਅਗਰ ਆਪ ਮੁਸਲਿਮ ਹੋ ਤੇ ਮੁੜੇ ਮਾਫ ਕੀਜੀਏ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਵਡੇ ਧੱਕੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਵਰ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ੱਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੌਲੀ ਚੱਲਣ ਦੇ ਕੀ ਕੀ ਖਤਰੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗਵਾਹ ਇਹੀ ਸੱਜਣ ਸਨ।

ਇਹ ਸੱਜਣ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਸਨ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ। 1984 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੀ। ਤਦ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਨਫਰਤ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਹ ਇਥੇ ਆ

ਗਏ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬੋਲੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਕੂਨ ਹੋਏਗਾ। ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਹੌਲਨਾਕ ਯਾਦਾਂ ਨਹੀਂ ਸਤਾਉਣਗੀਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਵੀ ਉਹ 1985 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਮੰਜਰ ਦੇਖਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਸਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਖੌਫਨਾਕ ਦੰਗਾ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਸੁਣਿਆ। ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਈ ਕਿੰਨਾਂ ਕਾਤਲੀ ਤੇ ਮਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋਖਮ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੋਲੇ ਆਪ ਵਹੀ ਦੇ ਦੋ ਜੋ ਮੀਟਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤਹਿ ਕੀਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣੇ ਪੈਸੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲੈਂਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਏ। ਪਰ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਵੀ ਲਾ ਗਏ, ਸਰ ਆਪ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਲੇ ਕਿਨ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਜ਼ੁਲਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੋਦੀ ਸਾਹਿਬ (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ) ਨੇ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਲਿਖੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਰੈਡਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ਭੋਪਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ। ਉਹ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੇ ਉਪ ਆਯੁਕਤ ਸਨ। ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਤੌਰ ਤੇ ਰੈਡਕਰਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਬਲੱਡ ਬੈਂਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸੌ ਯੂਨਿਟ ਬਲੱਡ ਭੇਜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਉੱਥੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਮੰਗ ਆਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖੂਨ ਦਾਨੀਆਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਲਿਸਟ ਹੈ। ਉਹ ਲਾਇਨ ਵਿੱਚ ਖੜੇ 10-12 ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦਾਰ ਭੋਪਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇਹਨ, ਏਹ ਨਾ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਅੱਗ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਤਵਾਜਨ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੰਨਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਫਲਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਉਕਸਾਇਆ ਤਾਂ ਬੋਲੇ, ਇਸ ਬਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਕ ਬਲੱਡ ਡੋਨੇਸ਼ਨ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਲੱਡ ਤਾਂ ਡੋਨੇਟ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਪਰ ਏਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸਾਡਾ ਖੂਨ ਕੀਹਨੂੰ ਦਿਓਗੇ, ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਲੱਡ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੂਟ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਵਾਕਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੀੜਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸੁਣਨ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਅੱਜ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਬਾਣੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਏਨੈਕਸੀ ਸਰਕਿਟ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ ਸੁੰਨਸਾਨ ਸੀ। ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਕੁਝ ਅਫਸਰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਵਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਅਲਹਿਦਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕ ਗੱਪਸ਼ੁਪ ਕਰਦੇ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਪਛਾਣ ਦੀ ਜ਼ਹਿਮਤ ਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਲੋਹ ਪੁਰਸ਼ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਂ ਇਕ ਸੱਜਣ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚਾਲੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਦਇਆ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਭਾਵ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸੀ। ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਗੋਧਰਾ ਦੇ ਇਕ ਡਿਗਰੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਨ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਤਾਂ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਕਾਫੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਆਪਣੇ ਲਸ਼ਕਰ ਸਮੇਤ ਪੁੱਜੇ। ਬੈਠਦੇ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਠੋਠ ਗੁਜਰਾਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਦਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਗੁਜਰਾਤੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਟੋਕਾ ਟਾਕੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਨੰਗਾ ਨਾਚ

ਤਿੰਨ ਮਾਰਚ ਦੇਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜੋ ਦੁਖਾਂਤ ਸੁਣਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਮਨ ਇੰਨਾ ਦੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਬੇਚੈਨੀ ਕਾਰਨ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਪਰ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਟੈਕਸੀ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ।

ਮੇਘਾਨੀ ਨਗਰ ਦੇ ਗੁਲਬਰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਇਥੇ 28 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਗ ਤੇ ਵੱਢ ਟੁਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਐਮ. ਪੀ. ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਫਰੀ ਦੇ ਜਲੇ ਹੋਏ ਘਰ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਕੈਮਰਾ ਟੀਮ ਤੇ ਕੁਝ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਖੜੇ ਸੀ। ਇੱਕ ਮੋਚੀ ਰਹੀਮ ਭਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਬੂ ਜਾਫਰੀ ਬਾਬੂ ਸੁਬਹ ਸੇ ਬਚਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਗੁਹਾਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਥੇ। ਲੇਕਿਨ ਦੰਗਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁੜਤੇ ਗਏ। ਸ਼ਾਮ ਕੋਂ ਕਰੀਬ 3 ਵਜੇ ਆਗ ਲਗਾ ਦੀ ਗਈ। ਕਰੀਬ ਪਚਾਸ ਲੋਗ

ਜਲ ਮਰੇ। ਯਾ ਅੱਲਾਹ ਤੂੰ ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਕੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾ। ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਰਹੀਮ ਯਕਦਮ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਅੱਗੇ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰਨ, ਲੁੱਟਣ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਚੋ ਤੇ ਬਚਾਓ। ਨਰੋਡਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਐਸ. ਅੰਜੁਮ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਿਸਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਘੱਟ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਵੱਧ। ਉਹ ਜਰੂਰ ਬਚ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੇ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਸੜ ਗਏ।

ਨਰੋਡਾ ਪਰਿਆ ਇਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ 65 ਲਾਸ਼ਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਕੁਝ ਜਲੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਪੁੰਆਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਸਲਿਮ ਬਸਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋਏ ਲੋਕ ਮੇਨ ਸੜਕ ਤੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਸਟੇਟ ਪੁਲਿਸ ਗਰੁੱਪ ਟੂ ਦਾ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸੌ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਇਸ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ 65 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਐਸ. ਆਰ. ਪੀ. ਭਵਨ ਦੇ ਗੇਟ ਵਿੱਚ ਘੁਸ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਫਾਈ ਦਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ? ਸਾਡੀ ਨੌਕਰੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਸਦਾ ਮਾਸੂਮ ਜਵਾਬ ਸੀ।

ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ

ਚਾਰ ਮਾਰਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਇੰਦੌਰ ਹਾਈਵੇ ਤੇ ਵਸਿਆ ਗੋਧਰਾ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਗੋਧਰਾ। ਉਹ ਵੀ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਂ ਕਰਕੇ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੇਡੂਆਂ ਨੇ ਦਰਖਤ ਕੱਟ ਕੇ ਸੜਕ ਰੋਕ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਨਾ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਹ ਸਾਫ ਕਰਾਇਆ। ਗੋਧਰਾ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ ਜਲੀ ਹੋਈ ਬੋਰੀ ਖੜੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 27 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ 58 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਟੈਕਸੀ ਅਫਜ਼ਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਲੈ

ਜਾਣਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ, ਪਰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਥ ਦੇ ਰਿਹਾ ਅਫਜ਼ਲ ਜਿੱਦ ਤੇ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਹੈ।

ਪਰ ਗੋਧਰਾ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਫਿਰ ਅਫਜ਼ਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਹੂਲੀਅਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਖਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਚਲਾ ਕੇ ਤਮਾਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਿਰਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਥੇ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲਾ ਗੋਧਰਾ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਫਜ਼ਲ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈਣਾ ਸੀ ਪਰ ਮੁੜਦੇ ਮੁੜਦੇ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਰਾਇਆ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਫਜ਼ਲ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਈ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿਓ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਅਫਜ਼ਲ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਦੋ ਸਟੋਰੀ ਫਾਈਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਹੋਟਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਦਲ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਸ ਨਵਰੰਗਪੁਰਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਰੌਣਕ ਵਧ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਸੀ। ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਜਲੀ ਹੋਈ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਰੋਹਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ ਚੀਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਸਮਾ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਮੰਮੀ ਬਚਾ ਲਓ, ਬਚਾ ਲਓ ਉਸਦੀਆਂ ਚੀਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੀ।

ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਭਾਜਪਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੇਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਮੂਰਤੀ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਖੌਫਨਾਕ ਮੰਜਰ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਆਫਦ ਰਿਕਾਰਡ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਤੰਤਰ ਦਾ ਰੋਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਿਆਸੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੇਖੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੋਰ ਕਿਰਦਾਰ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮੋਟੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਾਹਵਾਦੀ ਕਰਦੇ ਦਿਖੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸਹਿਮ ਦੇ ਸਾਏ ਨੇ

ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹੌਲਨਾਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਫਾਤਿਮਾ ਬੀਵੀ ਦਾ ਸਾਹ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚਲੇ ਇੱਕ ਰਾਹਤ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਫਾਤਿਮਾ ਬੀਵੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੇਵੱਸ ਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਹਮਲਾਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਨ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪੱਤੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਦਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ 11 ਜੀਅ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 6 ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੁਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ।

ਸੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰਾ ਬੀਵੀ ਤਿੰਨ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਲਾਂਬਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ ਸੀ। ਪੰਝੂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਘਰ ਤਾਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਕਿਆਮ ਦੌਰਾਨ ਇੱਥੇ 10 ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਰਵਾੜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸਾੜੀ ਪਾਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਤਲਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚ ਗਈ।

ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਰਾਹਤ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਥੇ ਦੇ ਕੁਝ ਸਥਾਨਕ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਉਤਾਰੂ ਇਸ ਹਜ਼ੂਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸ਼ਕੀਲਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਕਾਹ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਪਨੇ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਟਰੋਮਾ ਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸਹਿਮ ਦਾ ਸਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਡਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਘਬਰਾ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਵੋਹ ਲੋਕ ਮੁਝੇ ਮਾਰ ਡਾਲੇਂਗੇ..... ਵੋਹ ਮੁਝੇ ਕਾਟ ਡਾਲੇਂਗੇ.....।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਹੋਰ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਨਿਕਾਹ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ ਪਰੰਤੂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੇ ਮਸਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਇੱਕ ਹੋਰ 28 ਸਾਲਾ ਔਰਤ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਬਚ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ,

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2002 ਵਿੱਚ ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ

ਇਫਤਿਖਾਰ ਗਿਲਾਨੀ

ਇੱਕ ਸੰਗਠਿਤ ਗਿਰੋਹ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਭਾਜਪਾ ਅਨਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਭੀੜ ਨੇ ਢਹੀਆਂ ਪਈਆਂ ਦਰਗਾਹਾਂ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ। ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਰਾਜ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤੀ ਗੁਜਰਾਤ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਵਕੀਲ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਗਿਰੀਸ਼ ਪਟੇਲ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪੀ. ਸੀ. ਪਾਂਡੇ ਨੇ ਪਟੇਲ ਦੇ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬੀ. ਐਮ. ਪੀਰਜ਼ਾਦਾ ਨੂੰ ਇਕ ਭੜਕੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਸਮਰਥਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਮੈਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਹਿੰਸਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਇੱਕ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਕਹੇ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਜਨ ਜੀਵਨ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਆਮ ਵਾਂਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ 27 ਤਰੀਖ ਨੂੰ ਗੋਧਰਾ ਅਗਨੀਕਾਂਡ ਕਾਰਣ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗਿਆ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫੌਜ ਆਪਣੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਸੀ। ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਦੁਰਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਘਰ ਸਿਸਕਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਬੇਟੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਰਿਲੀਫ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਕੱਲੇ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ 40000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨ 50 ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਸਨ। ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੀ।

ਇਹ ਘਟਨਾ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸਟੇਟ ਤੇ ਸੈਂਟਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ 76 ਸਾਲਾ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਪੀ ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਲਪੇਟ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਉਸਨੇ 200 ਟੈਲੀਫੋਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕੀਤੇ ਪਰ ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ 20 ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬੜੋਦਾ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਜੋ ਕਿ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ। ਚਾਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਬੋਰੀ ਬਿਸਤਰਾ ਗੋਲ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਕੁ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਹਮਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਜ ਤੇ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਨੇ ਵੀ ਭੱਜ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨ ਲਈ।

ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਜਨਬੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਹਾਂ ਤੇ ਚੀਕਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਭੜਕੀ ਹੋਈ ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਰਾਓ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੰਦਨੀ ਮੰਜਰੇਕਰ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੈ ਜਦਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਨੰਦਨੀ ਮੰਜਰੇਕਰ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਧਰਾ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਬਹਾਨਾ ਸੀ, ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰੇ ਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਪਾਗਲਪਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਇੱਕਦਮ ਨਾ ਹੋ ਕੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਜਿਸ਼ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਮੰਜਰੇਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਭੀੜ ਵੋਟਰ ਲਿਸਟਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੈਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਉਮਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਸੀ।

ਫਿਰ ਵੀ ਫੌਜ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨ ਜੀਵਨ ਆਮ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਰਿਲੀਫ ਕੈਂਪਾਂ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਿਵਾਰ, ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹਨ।

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰੀਸ਼ ਭੱਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਕਰਕੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਹ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ 27 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਏ. ਡੀ. ਜੀ. ਪੀ. ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ/ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ 28 ਫਰਵਰੀ 1 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਕੌਸ਼ਿਕ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਾਪਰਨੀ। ਅਸੀਂ 27 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਇੰਤਜਾਰ ਕੀਤਾ। ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਲਈ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਏਜੰਟਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ 2000 ਆਦਮੀ ਜੋ ਕਿ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦੇ ਏਜੰਟ ਹੋਣ, ਇਸ ਘਟਨਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਹੜੀਆਂ ਸਾਫ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਵਲੀ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਉੱਥੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨੂਰਵਾਲੀ ਮਸਜਿਦ ਵੀ ਮਲਬੇ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੇਸਰੀ ਝੰਡਾ ਇਸ ਮਲਬੇ ਤੇ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਮਸਜਿਦਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਜਰਾਤੀਆਂ ਦੀ ਅਨੁਸਾਸਨ ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦੌਰਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਬਲਕਿ ਪੇਸ਼ੇ ਵਰ ਮੁਜਰਿਮ, ਮਧਵਰਗੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਵਪਾਰੀ, ਕਲਾਸ ਵਨ ਅਫਸਰ ਵੀ ਲੁੱਟਣ ਤੇ ਲੁਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸੋ ਰੂਮਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਾਰਾਂ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਮਾਨ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਲੋਕੀਂ ਪੇਜਰ ਤੇ ਐਸ. ਐਮ. ਐਸ. ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕਰਫਿਊ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਨ ਜੀਵਨ ਆਮ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਬਰਕਾਂਤਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੌਦਾਸਾ ਸਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਈਨਬ ਰੋਡ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ

ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜ ਮਾਰਗ ਤੇ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੁਆਂਢੀ, ਮਾਮੇ, ਚਾਚੇ ਤੇ ਭਰਾ ਸਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵਪਾਰੀ ਸਨ ਜਾਂ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਮੌਦਾਸਾ ਦੇ 30000 ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਾਤਲੀ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਟਰੱਕ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ। ਮੌਦਾਸਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ, ਬਿਆਦ ਤੋਂ ਧਨਸੁਰਾ ਤਕ ਰਾਜ ਮਾਰਗ ਤੇ ਜਲੇ ਹੋਏ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂਹੰਦ ਆਮ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸੌ ਮੀਟਰ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਡੀ ਜਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਜਿਆਦਾਤਰ ਟਰੱਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਗਈ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਯਮ ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਪੇਪਰ ਚੈਕ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਜੇਕਰ ਡਰਾਈਵਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ 28 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ 2 ਮਾਰਚ ਤਕ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸ਼ੰਭੂ ਭਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ।

(ਨਵਾਏ ਵਕਤ ਦੀ ਵੈਬ ਸਾਈਟ ਤੋਂ)

ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰਿਆ?

ਵੀਰੇਂਦਰ

(ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਸੋਮਾ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਹੈ ਜੋ ਗੋਧਰਾ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਈ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ)

ਗੋਧਰਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਵਾਪਰੀ ਸਾਬਰਮਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਤਰਾਸਦਿਕ ਘਟਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੈਕੂਲਰ ਜਾਂ ਉਦਾਰਚਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਪੱਖਾਂ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਮੈਂ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਗੱਡੀ ਦੇ ਡੱਬਾ ਨੰਬਰ ਐਸ. 6 ਅਤੇ ਹੋਰ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਐਸ. 6 ਡੱਬੇ ਦੇ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ।

ਅਸਲ ਕਹਾਣੀ ਗੋਧਰਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਗੋਧਰਾ ਤੋਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ 75 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਾਅਹੋਦ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਬਰਮਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਤੋਂ ਛੇ ਵਜੇ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦਾਅਹੋਦ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜੀ। ਕੁਝ ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰੇ, ਇਕ ਸਟਾਲ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੀਤੀ, ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਸਟਾਲ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਟਾਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਗਏ। ਸਟਾਲ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਥਾਨਕ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਸੀ।

ਸੱਤ ਤੋਂ ਸਵਾ ਸੱਤ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੱਡੀ ਗੋਧਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗੇ। ਇੱਕ ਪੌਲੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਚਾਹ ਦਾ ਸਟਾਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਨੌਕਰ ਵੀ ਸੀ ਜੋ ਸਟਾਲ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪੁੱਟੀ ਅਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਸਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਾਹਰੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ, ਬਾਬਰ ਕੀ ਔਲਾਦ ਕੋ ਬਾਹਰ ਕਰ । ਨੇੜੇ ਹੀ ਸਟਾਲ ਮਾਲਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ 16

ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਖੜੀ ਸੀ। ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਭੱਜੀ ਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਦੇਵੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਉਸਦੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਉਲਟਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੀ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਹੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਐਸ. 6 ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਤੁਰ ਪਈ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੁਸਲਮਾਨ ਡੱਬੇ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਲਈ ਹਾੜੇ ਕੱਢਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਗੱਡੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੋ ਹੋਰ ਸਟਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਆਖਰੀ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੇਨ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਰੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਗੱਡੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਕਣ ਤੱਕ ਗੋਧਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਗੱਡੀ ਦੇ ਰੁਕਣ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਟਾਲ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਥੱਲੇ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਉਹ ਡੱਬੇ (ਐਸ. 6) ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੱਬੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਜੋਰ ਜੋਰ ਦੀ ਖੜਕਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਗੱਡੀ ਦੇ ਰੁਕਣ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਅਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਰੌਲੇ ਰੱਪੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਇਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਗੱਡੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਝੱਟ ਹੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਗੱਡੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜੁੜ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਪਰ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗੱਡੀ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੱਬੇ ਤੇ ਵੱਟੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਐਸ. 6 ਡੱਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਹੀ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠਰ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਸ ਦੀਆਂ ਡਾਂਗਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰ ਸੇਵਕ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ ਤੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ਤੇ ਡਾਂਗਾ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਮਲਾ ਬਲਦੀ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਭੀੜ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਗੈਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਟਰੱਕਾਂ ਅਤੇ ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਡੀਜ਼ਲ ਅਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਲਿਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਕਿਸੇ

ਪੈਟਰੌਲ ਪੰਪ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆਂਦੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਬੇਵਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਰ ਗਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਿਗਨਲ ਫਾਦੀਆਂ ਦੇ ਗੈਰਜਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਹਰਾ ਭਾਗਾਦ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਪ੍ਰੈਲ 2002

*****

ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਘਾਣ ਰਾਮ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਤਾਂਡਵੀ ਰੂਪ

ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਰਦੇਕੇ

ਜੇਕਰ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਮੌਕੇ ਅਜਿਹੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਲੇ ਵੇਲੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਕਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਜਹਾਂ ਡਾਲ ਡਾਲ ਪਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀਆਂ ਕਰਤੀ ਹੈ ਬਸੇਰਾ ਵੋਹ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਮੇਰਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਮਹਾਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਹਨ। ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮ ਧਰਮਾ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਦਾਮ ਸ਼ਾਮ ਦੰਡ ਭੇਦ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਅਤਿਅੰਤ ਹਿੰਸਕ ਜਖਮ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੀ ਚਲਾਕੀ ਅਤੇ ਮੱਕਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਸਕ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦਿੱਲੀ, ਉੜੀਸਾ ਭਾਵੇਂ ਅਯੁੱਧਿਆ ਜਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਹੋਵੇ ਹਰ ਥਾਂ ਉੱਪਰ ਬਿਪਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਟ ਵੀ ਲਵੋ ਰੋਣ ਵੀ ਨਾ ਦੇਵੋ। ਮੰਨੋ ਵੀ ਨਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸੈਕੂਲਰਇਜ਼ਮ ਆਦਿ ਨਾਹਰੇ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੋਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁੜਿਆਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਕੁੱਠੇ ਬੱਕਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੰਦਾ ਤੱਕ ਵੀ ਖਾ ਜਾਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਖਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਚੌਂਕੇ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਵੀ ਪੈ ਜਾਣਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਗਰਦਾਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਲ ਮੂਤਰ ਦਾ ਪੋਚਾ ਫੇਰ ਕੇ ਚੌਂਕਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਾਰ (ਲਕੀਰ) ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਪਵੇ ਪਰ ਝੂਠਿਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਇਨਸਾਨੀ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਨਾਲ ਅੰਨ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਨ ਦੇ ਕੋਹੜੇ (ਫਿਟੇ) ਹਨ, ਮਨ ਦੇ ਜੂਠੇ ਹਨ ਤੇ ਚੂਲੀਆਂ ਭਰਦੇ ਚੌਂਕੇ ਪੂਰ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਵਾਧੂ ਫਫੜੇ ਬਾਜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਉਘੇੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ

ਹਨ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਛੁਰੀ ਵਗਾਇਨ ਤਿਨ ਗਲੋਤਾਰਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਗਲ ਵਿੱਚ ਸੂਤਰ ਦਾ ਧਾਗਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਦੂਤ ਦਸਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਛੁਰੀ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਤਾਂਡਵੀ ਰੂਪ ਫਿਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਚਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ “ਕੁਛ ਸ਼ਰਮ ਸੀ ਆਤੀ ਹੈ ਕਹਿਤੇ ਹੁਏ ਵਤਨ ਹਮਾਰਾ।” ਰਾਮ ਸੇਵਕ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ (ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ) ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਮੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹਨ ਹੀ ਪਰ ਰਾਮ ਸੇਵਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗਾਂ ਲਾ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਦਾਗ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਜੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ “ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ?” ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਉਠਾਈ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਹ ਕਿਆ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਦਾ ਮੁਜ਼ਹਿਰਾ ਹੈ “ਅਖੇ ਆਪਣੀਆਂ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਥ ਵਿੱਚ” ਅਜੇ ਹੋਰ ਵਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸਥਿਤੀ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਮੂਹਰੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਲੇਲੜੀਆਂ ਵੀ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰੇ ਵਾਜਪਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੈਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੱਥ ਤਾਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੀ ਪਤਾ ਕਦੋਂ ਸਦਰਸ਼ਨ ਜੀ ਲਾਲ ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢਕੇ ਕਹਿ ਦੇਣ “ਵਾਜਪਾਈ ਭੂਲੇ ਮਤ ਤੁਮ ਹਮਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿੰਗ ਹੋ ਸਿਰਫ, ਇਸੀ ਲੀਏ ਔਕਾਤ ਮੇ ਰਹੇ ...”

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ (ਅਖੌਤੀ) ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇ ਅਸਲ ਦਰਸ਼ਨ ਅਦਾਕਾਰਾ ਸ਼ਬਾਨਾ ਆਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਬੱਬਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਜਰਾਤ ਗਏ ਪਾਰਟੀਮੈਂਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ “ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ” ਆਖ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਗੋਧਰਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਘਟਨਾ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਬੁਰਫਾ ਗਰਦੀ “ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮ ਧਰਮ” ਹੈ। ਰਾਮ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਲੁੱਟ, ਮੁਸਲਿਮ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੇ ਦਾਹੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਵਿਅੰਗ ਕਸਣਾ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੂਹ, ਟਿਕਟ ਚੈਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਹ ਘੜੀਸ, ਇਹ ਸਭ ਤਾਂ ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਦਮ ਹੈ। ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ

ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ ਦੇ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ 60 ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜ ਦੇਣਾ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣਕੇ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭੀੜ ਨੂੰ ਪੈਟਰੋਲ ਰਾਡਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣਾ ਅਣਗਿਣਤ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਤਾਂ ਅਸਲ ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਰਾਮ ਦੇ ਮੰਦਰ ਲਈ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪੂਜ ਕੇ ਅਸਲੀ ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਪੋਟਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਕਾਨੂੰਨ.....। ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਰਾਮ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ, ਉੜੀਸਾ ਤੇ ਹੋਰ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ ਅਯੁੱਧਿਆ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਬੇਫਿਕਰ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿੱਖੇ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਹੈ “ਪੜੋਸੀ ਕੇ ਜੋ ਹੂਆ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਭੀ ਜਾਨ”.....। ਹਿੰਦੂ ਸੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ”..... ਜੈ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ...“ਜੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪੋਟਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜੇਲ ਦਾ ਕਾਲਜ ਸਿਵਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੈ ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਭਾਰਤ ਮਹਾਨ.....”

ਦਿਲ ਕੇ ਫਵੇਲੇ ਜਲ ਉਠੇ ਸੀਨੇ ਕੇ ਦਾਗ ਸੇ

ਇਸ ਘਰ ਕੋ ਆਗ ਲਗੀ ਘਰ ਕੇ ਚਿਰਾਗ ਸੇ

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ। ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ

“ਉਹ ਜੋ ਮਰੇ ਹਨ ਨਿਜਾਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਲਈ ਉਹ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਅਸਲ ਅੱਤਵਾਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਨੰਗੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਛੁਰੀ ਬਗਲ ਤੋਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਕਾਇਦਾ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ, ਨੀਤੀ ਹੀ ਇਹ ਹੈ।”

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸਿੱਖ ਸਹਾਦਤ ਅਪ੍ਰੈਲ 2002 ਈ:

*****

(ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਨੇਤਾ ਵੱਲੋਂ ਅਹਿਮ ਖੁਲਾਸਾ)

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ

- ਸ਼ੀਲਾ ਭੱਟ

ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਇਕਾਈ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਗੋਸ਼ਾਲਾਂ ਪ੍ਰੋ: ਕੇਸ਼ਾਵਰਮ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ “ਰੈਡਿਫ ਮੇਲ ਡਾਟ ਕਾਮ” ਨਾਂ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਰਸਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਉਸ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਘਰ ਸਾੜਨ ਅਤੇ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਹਿਤਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਟੱਪ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ, “ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ। ਇਹ ਸੂਚੀ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾ ਲਈ।” ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, “ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਉਕਤ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੰਗਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਏ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕਾਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਧਾਰਨਤਾ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਪੁਲਿਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਛੋਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।” ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸਥਿਤੀ ਇੰਨੀ ਖਰਾਬ

ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਕਾਲੂਪੁਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੁੱਟ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, “ਅਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਰਫ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ।” ਸਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗੋਧਰਾ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਦੰਗਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਵਘਰੀ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਲਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੋਧਰਾ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਫੈਲਾਈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਹਮਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੁੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।”

ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਹਿੰਸਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, “ਇਥੇ ਜੰਗ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।” ਜਹਿਰ ਇੰਨੀ ਫੈਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਕੇਸਵਰਕ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਣ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, “ਸਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਰ ਉਹ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਾਂਗਾ?” ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿਰਫ ਗੁੱਸੇ ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੰਗੇ ਭੜਕਾਉਣ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ 977 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਾਂ ਲੁੱਟੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਵਾਈ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ

ਅਤੇ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਇਹ ਮਾਲ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਲਿਸ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਗੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮੁੰਡੇ ਹੁਣ ਆਪ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ , “ਸਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਅਤੇ ਕਤਲ ਗ਼ਰਬਤ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਾਨਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?” ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, “ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ 50 ਵਕੀਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ, ਕਤਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਕੀਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਹਨ।”

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਪ੍ਰੈਲ 2002 ਈ:

*****

ਗੁਜਰਾਤ 'ਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ .....

ਨਵੰਬਰ '84 ਦੀ ਪੁਨਰਾਵਿਤੀ

ਡਾ.ਕਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵੇਖਣ 'ਚ ਆਈ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 84 'ਚ ਵੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਲੂੰਧਰਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਮਸੀਤਾਂ ਢਾਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ “ਗੋਧਰਿਆ ਮੰਦਰ” ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਗੋਧਰਾ 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਰਾਮਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਵਪਾਰਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 84 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਤੇ ਹੋਟਲ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੋਂ ਈਰਖਾ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਤਲੀ ਗ੍ਰੋਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਪਾਰਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ।

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ, ਜੋ ਉਹ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ 'ਚ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨ 'ਚ ਅਤਿ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਮਲ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਕੁ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਆਪਣਾ ਮਖੌਲ ਆਪ ਹੀ ਉਡਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਖੌਤੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਸਲੀ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਫ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਦਮ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਝਵਾਨ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਮੱਠੀ ਪੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

27 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਗੋਧਰਾ ਵਿਖੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਸਾੜਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬੇਹੱਦ ਹੌਲਨਾਕ ਤੇ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਕਾਰੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਤਕਾਲ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ

ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਮਾਰ ਕਾਟ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਹਿਨ 'ਚ ਫਿਰ ਤੋਂ 1984 ਦੇ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਕਤੂਬਰ 1984 ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਿਵੇਂ ਗਿਣੇਮਿੱਥੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਗੋਧਰਾ ਵਾਰਦਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਤਕ ਮਿਲੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਬੰਦ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਰਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਕਾਫੀ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ। ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਐਮ. ਪੀ. ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨਾ ਸਰਕੀ, ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਭੀੜ ਵੱਲੋਂ ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਜਲ੍ਹਾ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਮੀ ਪੰਜ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਇੱਕ ਐਮ. ਪੀ. ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਆਮ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਕੀ ਹਸ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਯੂਬ ਕੁਰੈਸੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਬੀਵੀ ਸੜ੍ਹ ਕੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗਲੇ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕੈਂਪ 'ਚ ਪਨਾਹ ਮੰਗਣ ਭੱਜੇ ਸਨ। ਪਰ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਰਦਾ ਪਾਟੀਆਂ ਮੁਹੱਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਗਰਭਵਤੀ ਸੀ, ਦੌੜਾ ਦੌੜਾ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਖਬਰਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਗੱਡੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਨਵੰਬਰ '84 ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ.... ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਸਕ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣੇ ਸਨ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਾੜ ਫੂਕ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਦਲੀਲਾਂ ਵੀ ਅਜੀਬ ਗਰੀਬ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੋਧਰਾ ਵਿਖੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਸਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਇੱਕ “ਜਨ ਅੰਦੋਲਨ” ਸੀ। ਕਿਆ ਦਲੀਲ ਹੈ...? 18 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇ ਆਮ ਸਮੇਂ ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਮੀਨ ਹਿੱਲਦੀ ਹੀ ਹੈ....। ਬੇਗੁਨਾਹ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ

ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਮਕਾਰੀ ਭਰੇ ਬਹਾਨੇ ਹਨ ਇਹ ...। ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਰਾਮ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ 'ਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕੈਥਲ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ...? ਤੇ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਤਲ ਸਮੇਂ... ਜਿਸਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਲ ਅਪਰਾਧੀ ਨਾ ਫੜ ਸਕਣ ਦੀ ਖਿੜ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਅਮਲ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਏ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਸਲਾਮੀ ਅੱਤਵਾਦ, ਕਸ਼ਮੀਰ, 13 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀਮੈਂਟ ਉੱਪਰ ਹੋਇਆ ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਾਰਨ ਆਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਸਦੀਵ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਆਲਮ ਸੀ ਜੋ ਗੋਧਰਾ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭੱੜਕ ਉੱਠਿਆ। ਨਵੰਬਰ 84 'ਚ ਵੀ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏ ਕਤਾ ਲਈ ਖਤਰਾ ਦੱਸ ਕੇ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੇਰਹਿਮ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗਰਦਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ 18 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਕਿੱਤੇ ਦੱਬੀ ਘੱਟੀ ਜਬਾਨ ਵਿੱਚ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ “ਜਨ ਹੱਤਿਆਰਾ” ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਸਾਫ ਹੀ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੀਡੀਆ ਹਿੰਦੂਪੱਖੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਪਰ ਡਰਪੋਕ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੀਡੀਆ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਅੱਜ ਕਲ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਰ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਬੇਰੋਕ ਟੋਕ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਲਈ “ਪੋਟਾ” ਵਰਗੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਨਾਮ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਵਧ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਸਵਯੰ ਸੇਵਕ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਢਾਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਬਦਲੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਹੀਰੋ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ (ਦਾਰਾ ਸਿੰਹ) ਵਰਗੇ ਇਸਾਈ ਪਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਗਿਣੀ ਮਿੱਥੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ? ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ, ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ... ਇਹੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵੰਬਰ 84 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਭਾਈਆ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀਆਂ ਬਦਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ... ਮਾਰਚ 2002 ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਕਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਵੰਬਰ 84 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਅਗਲਾ ਅਧਿਆਏ ਹੈ ... ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਬਿਲਕੁੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕਾਰਨ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਜਿੱਤ ਦੀ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਪ੍ਰੈਲ 2002 ਵਿੱਚ

*****

ਗੁਜਰਾਤ ਸੜਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦਾ ਰਿਹਾ

ਬਖਤੌਰ ਢਿੱਲੋਂ

ਅਕਸਰ ਹੀ ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰੋਮ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਨੀਰ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਸੱਭਿਅਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਲਾਟਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਤੱਕ ਦੇ ਹਾਕਮ ਲੰਮੀਆਂ ਤਾਣ ਕੇ ਸੌ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ? ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਉਸ ਗਸ਼ੱਤੀ ਪੱਤਰ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅਮਲ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਜੋ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਕੰਚੂਮਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਲਸ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਵਾਪਰੇ ਉਸ ਦੁਖਾਂਤ 'ਤੇ ਡਾਢਾ ਦੁੱਖ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ 58 ਕੀਮਤੀ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਧਰਾ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ. ਐਸ. ਆਈ. ਦਾ ਹੱਥ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਖਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਕਤ ਦੁਖਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੁਲਸ ਮੁਕ ਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਉਕਤ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਟਾਂ ਦਾ ਸੇਕ ਜਿੱਥੇ ਗੁਹਾਟੀ ਅਤੇ ਚੇਨੱਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਕਾਤਲੀ ਟੋਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ 71 ਸਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਦੇ ਘਰ ਉਸਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਾਤਲੀ ਗਿਰੋਹਾਂ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆਂ ਤਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤਕ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਨਾ ਆਇਆ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ 6 ਘੰਟੇ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਜਾਫਰੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ

ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰੀ ਸ਼ੇਖ ਪਰਿਵਾਰ ਸੂਮੇਂ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਨੇ ਸੂਮੇਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਾਲੇ ਗੁੰਡਾ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਬਸਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਬੁੱਢਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਸਮੇਤ 500 ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੋਧਰਾ ਦੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਫੈਲਣ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਖੁਫੀਆ ਏ ਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲਗਾਮ ਕਸਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਗੜਬੜ ਹੋਣ ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 225 ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 14 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੜਬੜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਯੁੱਧਿਆ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੋਧਰਾ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਹਾਲਾਤ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ ਪਾਰਟੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਗੜਬੜ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਕਾਰਗਰ ਅਤੇ ਸਖਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੋਹਪੁਰਸ਼ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਤਣਾਅ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਿਗਾਹ ਹੈ, ਦੇਸ਼ 'ਚ ਹਾਲਾਤ ਬੇਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ ? ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਕਾਰ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਦੇ 2 ਵਜੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮੁਕਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜ ਕਿੱਥੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਗੱਲ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ, ਸਗੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤੀ ਜਾਨਾਂ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅੱਗ ਬੁਝਾਉ ਯੰਤਰ ਵੀ ਉੱਥੇ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਦੋਂ ਪੁੱਜੇ ਜਦੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਕੁ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਦਿੱਖ ਹੱਥ ਨੇ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ।

ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ

ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਵਕਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਇਨਾਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਕਿਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ 34 ਨੁਕਾਤੀ ਉਸ ਗੁਪਤ ਗਸ਼ਤੀ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਹਦਾਇਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਲੇ ਨੁਕਤੇ ਵਿੱਚ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਸਫੋਟਕ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰੋ। ਦੂਜਾ, ਅਵਰਨਾਂ (ਗੈਰ ਸਵਰਨ ਹਿੰਦੂਆਂ) ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅੰਬੇਡਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ। ਤੀਜਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇਜ਼ ਕਰਨਾ। ਬਾਹਰਵਾਂ, ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁਸਲਿਮ/ਅਵਰਨ ਜਨਾਨੀਆਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੱਤ ਲੁੱਟਣਾ, ਕੋਈ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਜਾਂ ਦੋਸਤੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਬਣੇ, ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਜੱਗ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤਕ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਆਸਥਾ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਛੁਪਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ 'ਚ ਉਕਤ ਗਸ਼ਤੀ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਜ ਤੱਕ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਤਸੱਲੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਲਟ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੁਸਲਿਮ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਭੜਕਾਹਟ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਹਾਲਾਤ ਕੀ ਕਰਵਟ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਹੁੱਦੇ ਸੰਭਾਲਦੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਨਹੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ “ਨਵਾਂ ਜਮਾਨਾ”

ਕੰਧਮਾਲ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਉਕਰੀ ਵਹਿਸ਼ਤ

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ

ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਕੰਧਮਾਲ 'ਚ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਇਸਾਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਚਾਏ ਗਏ ਉਧਮੂਲ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਨਸ਼ਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੀਆਂ ਸਨ ਉੱਥੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਵਾਲੀ ਬੀਜੂ ਜਨਤਾ ਦਲ ਦੀ ਨਵੀਨ ਪਟਨਾਇਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਧਰਮ ਅਧਾਰਤ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਪਰਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਦਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਅਧਾਰਤ ਮੁੱਦੇ ਵਿਉਂਤਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾ ਲਛਮੀਨੰਦ ਸਰਸਵਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਇਸਾਈਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਾਈਆਂ ਨੂੰ "ਫੜ ਲਉ, ਮਾਰ ਦਿਓ, ਸਾੜ ਦਿਓ" ਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਮਚਾਏ ਗਏ ਇਸ ਹੁੜਦੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਲੂੰ ਕੰਢੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਜੋ ਇੱਕ ਇਸਾਈ ਪਾਦਰੀ ਨੇ ਆਪਬੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੱਸੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਇੱਕ ਝਾਤੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਂਵੇ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਹੈ।

ਇਹ 25 ਅਗਸਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕੰਧਮਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਲੀਗੁੱਡਾ ਦੇ ਕਸਬੇ ਨੋਆਗਾਉ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ। ਭੜਕੀ ਹੋਈ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਇਸਾਈਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਹਰੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਨਿਕਲੀ। ਏਥੇ ਗਿਰਜਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾੜ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਇੱਕ 28 ਸਾਲਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਾਦਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੱਭ ਲਏ। ਥੋਮਸ ਚੈਨਲ ਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਾਦਰੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਵਾਕਿਆ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿੱਜਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਦਰੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ: "ਇੱਕ ਵਜੇ ਬਾਦ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭੜਕੀ ਭੀੜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੇਲ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਪੁੱਲਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਛਿਪੇ ਬੈਠੇ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਟਣਾ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਕੋਲ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭੀੜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ

ਕੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਸਿਸਟਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਭੀੜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਘੜੀਸ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਬਲਾਉਜ਼ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਸਨ ਕਿ ਚੰਗੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਦਸਤੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇ ਪਾਦਰੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਏਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲੀਗੁੱਡਾ ਦੇ ਥਾਣੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਸੀ। ਜ਼ੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਟੋਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।”

25 ਅਗਸਤ ਦੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹੋਰ ਵੇਰਵਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਦਰੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ: “ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਸਟਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੀ ਕਮੀਜ਼ ਤੇ ਬੁਨੈਣ ਲਾਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰ ਲਿਆ।” ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ “ਤੁਸਾਂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਮੁੱਕੇ ਅਤੇ ਨੁੱਡੇ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ਸਾਨੂੰ ਸੜਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗਰਾਮ ਵਿਕਾਸ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਚ ਲੈ ਗਈ। ਭੀੜ ਨੇ ਲਾਠੀਆਂ, ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਬਲਮਾਂ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਡੰਡੇ ਅਤੇ ਦਾਤਰੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਏਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਟਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਿਸਟਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਟੋਕਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਰਾਡਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਚਸ ਕੱਢਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੜਕ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਏ ਤੇ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾਈ ਜਾਏ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੜਕ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ 10 ਮਿੰਟ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਬਿਠਾਈ ਰੱਖਿਆ।”

ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਸਟਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਏ। ਉਹ ਇੱਕ ਰੱਸੀ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬੰਨ ਕੇ ਸਾੜਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਕੁ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਨੋਆਗਾਉਂ ਦੀ ਪਰੇਡ ਕਰਵਾਈ ਜਾਏ ਜੋ ਕਿ ਏਥੋਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਅਧਨੰਗਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਰੇਡ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਤਨ ਤੇ ਜੋ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੱਪੜਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਘੁੰਮਨ ਮੁੱਕੀ ਵੀ ਮਾਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਢਾਈ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਨੌਆਗਾਓ ਪੁੱਜੇ। ਏਥੇ ਸੜਕ ਤੇ ਉੜੀਸਾ ਸਟੇਟ ਆਰਮਡ ਪੁਲਿਸ ਦੇ 10,12 ਸਿਪਾਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਗੁਹਾਰ ਲਾਈ। ਏਨੀ ਗੱਲ ਤੇ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁੱਟਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਤਮਾਸ਼ਾ ਈ ਬਣੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਭੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਸ਼ਨ ਮਾਰਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਨੌਆਗਾਓ ਦਾ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਪੁਰਾਣੇ ਟਾਇਰ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਫਿਰ ਭੀੜ ਸਾਨੂੰ ਬਲਾਕ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਖੇ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਅਫਸਰ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਸਾਡੀ ਕੁਝ ਕੁ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਸਾਨੂੰ ਏਥੋਂ ਬਾਲੀਗੁਡਾ ਬਾਣੇ ਲੈ ਗਏ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਵਾਈਆਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।” ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਗੇ ਜਿਹੜੀ ਕੰਧਮਾਲ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਉਕਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤਾਂ ਦੇ ਜਹਿਰ ਦੀ ਇਹ ਫਸਲ ਜੋ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਬੀਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੀ ਉਪਜ ਦਾ ਸਵਾਦ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਰ ਸਵੇਰ ਚੱਖਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਸਿੱਖ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਵੰਬਰ 2008 ਵਿੱਚੋਂ

*****

ਇਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲਾਚਾਰੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਈਸਾਈ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਛਾਇਆ ਰਿਹਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੱਸ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੇਵਕੂਫੀ ਭਰੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ... ਅੱਜ ਹਿੰਸਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼/ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਹ ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਰਚ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ... ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਨਾਂ ਹਿੰਸਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਖੱਬੇਪੱਖੀਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਧਾਰਤ ਹਿੰਸਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲਾਚਾਰੀ ਬੱਸ ਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ 146 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ, ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਵੀ. ਐਚ. ਪੀ.) ਵਰਗੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉੱਠੀ। ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਰਹੀ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਅਤੇ ਵੀ. ਐਚ. ਪੀ. ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਗ੍ਰਸ਼ਤ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਲੀਡਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਫਿਰਕੂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਟਲੇ ਨਹੀਂ। ਕੁਝ ਮੁਸਲਿਮ ਪੱਖੀ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਦ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਲਾਮਤੀ ਦਸਤਿਆਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਤੋੜੇਗੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਅੱਜ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਮਾੜਾ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਪੱਖ ਅਨੇਕਤਾ ਪੱਖੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੀ ਉੜੀਸਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਤਾਜ਼ਾ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਨੇ ਈਸਾਈਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪੀੜਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਕਤਾਰ ਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਚਾਰ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਰਗਰਮ ਹਨ ਜੋ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਫਿਰਕੂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਨਾਲ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਧਿਰਾਂ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਝਾਕ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਹਿੰਦੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਕਤਾਰਬੰਦੀ ਅੱਗੇ ਲਾਚਾਰ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਮ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਆਖਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਸਿੱਟਾਂ ਅਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਤਦ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਲਾਚਾਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਹੁਣ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਮਾੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੋਲ ਦੋ ਹੀ ਰਾਹ ਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਜਲਾਲਤ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਰਹੀ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਪੁਰਾਮਨ ਸਹਿਰੋਂਦ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜ਼ਾਦੀਆਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

ਘਾਤਕ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ

ਐਸ. ਐਸ. ਕਲੇਰ

ਸਿੱਖਾਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਪਰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

- 1) ਹੌਸਲਾ, ਹਿੰਮਤ ਦਲੇਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਛੱਡੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੌਸਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤੁਫ਼ਾਨ ਵੀ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- 2) ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਲਾਈਸੈਂਸੀ ਹਥਿਆਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਰਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਸੰਘ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਦਾ ਡੱਟਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੇ।
- 3) ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
- 4) ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਅਨਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਿਮ ਤੇ ਈਸਾਈ ਮਿਲਕੇ ਫਿਰਕੂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ।
- 5) ਫਿਰਕੂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਚਾਰੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ।
- 6) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
- 7) ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
- 8) ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਤੀ, ਗੱਤਕਾ, ਜੂਡੋ

ਕਰਾਟੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

- 9) ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ “9 ਜਾਂ 12” ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਖਤ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।
- 10) ਡੇਰਾ ਵਾਦ ਨੂੰ ਵਧਣ ਫੁਲਣ ਤੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।
- 11) ਕਬਰਾਂ, ਮੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬੁੱਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਖਿਲਾਫ ਮੁਹਿਮ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ।
- 12) ਅਵਰਣਾ, ਸੂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।
- 13) ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੀਰ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਬਹਾਦਰਾਂ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਣ।

ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮੁਸਲਿਮਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਅਜਗਰ ਦੀ ਸਿਰੀ ਫੇਹ ਦੇਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਏਕਤਾ ਰੱਖਣਗੇ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨੇਊ ਦੀ ਤੂੰ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ,
ਉਹੋ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਫਿਰ ਅੱਜ ਫੁੰਕਾਰਦੇ ਨੇ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਤਰ ਸੀ ਤੂੰ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰਿਆ,
ਤੇਰੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅੱਜ ਉਹੋ ਵੰਗਾਰਦੇ ਨੇ।
ਤੇਰੇ ਖੰਡੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੈ ਸੀ ਸਿਰ ਭੰਨੇ,
ਅੱਜ ਫਿਰ ਪਏ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦੇ ਨੇ।
ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਭੇਜ ਮੁੜਕੇ,
ਫਿਰਕੂਤਿੱਤਰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ।
ਤੇਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਕਿਉਂ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ,
ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਕਿਉਂ ਜੁਲਮ ਸਹਾਦਰਦੇ ਨੇ।
ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ 'ਸੰਦੀਪ' ਝੱਲਦੀ,
ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਏ ਮਾਰਦੇ ਨੇ।

ਭੇਟਾ:
100 ਰੁ:

ਅਮਰਗੜ੍ਹ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ

ਅਮਰਗੜ੍ਹ (ਖਮਾਣੋਂ) ਮੋਬਾ: 98722-36848